

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN'IN ALAMAN SEFERİ'NE DAİR YENİ BİR METİN*

*Fatma KAYTAZ***

ÖZET

Kanuni Sultan Süleyman devri özellikle Batı yönündeki fetih hareketleri bakımından dikkate değer bir dönemdir. Bu fetihlere paralel olarak çok sayıda kaynak eser kaleme alınmıştır. Bu çalışmaya konu olan metin de Sultan Süleyman'ın 1532 yılında gerçekleştirdiği Alaman seferi hakkında olup, ilk defa bu çalışma vesilesiyle araştırmacılara tanıtılmaktadır. Makalede öncelikle metnin Süleymaniye Kütüphanesi, M. Arif- M. Murad bölümünde numara 238'de yer alan nüshası tanıtılmıştır. Daha sonra -ne yazmada ne de kütüphane kataloğunda eserin yazarına dair bilgi bulunmadığı için- eserin, dönemin tarihçilerinden Celalzâde Salih Çelebi, Celalzâde Mustafa Çelebi, Bostan Çelebi ya da Matrâkçı Nasuh'a ait olup olamayacağı sorusuna cevap aranmış, müellife dair çıkarımlarda bulunulmuştur. Sonrasında eserde verilen bilgiler göz önünde bulundurularak metnin kaleme alındığı zaman dilimi tespit edilmeye çalışılmıştır. Eserin muhtevası, Alaman seferinin sebepleri, fethedilen kaleler, diğer kaynaklara göre eserde bulunan farklı bilgiler hakkında malumat verildikten sonra, eserin tarihî kaynak olarak kıymetine dair bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda metnin transkripsiyonuna yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kanuni Sultan Süleyman, İbrahim Paşa, Alaman Seferi

Kanuni Sultan Süleyman kırk altı yıllık uzun saltanatı boyunca gerek doğuya gerekse batıya çok sayıda sefer düzenlemiş ve fetihler yapmıştır. Bu seferlere ve fetih hareketlerine paralel olarak da bu dönemde çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Bu eserlerden bazılarında -Matrâkçı Nasuh ve Muslihiddin Lari tarihlerinde olduğu gibi- Kanuni dönemi ve Osmanlı tarihi dünya tarihinin bir bölümü olarak ele alınmış; bazılarında ise Kanuni devri -

* Makalenin geliş tarihi: 17.03.2016 / Kabul tarihi: 30.05.2016

** Yrd.Doç.Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, fkayta@fsm.edu.tr

Nişancı Mehmed Paşa ve Hadîdî'nin eserleri gibi- umumi Osmanlı Tarihi içinde anlatılmıştır. Bunun yanında Celalzâde Mustafa elebi ve Bostan elebi gibi müellifler de Kanuni'nin tahta çıkışından başlayarak değişik zamanlara kadar gelen, müstakil olarak Kanuni dönemini anlatan ve genel olarak *Süleymanname* olarak isimlendirilen eserler kaleme almışlardır.¹ Fütuhî, Bahârî gibi yazarlar da sadece bir sefere dair eserler yazarak *fetihname* türüne örnek metinler oluşturmuşlardır.² Bu makalenin konusunu da - fetihname tarzına örnek sayılabilecek- Sultan Süleyman'ın 1532 yılında gerçekleştirdiği Alaman Seferi'ne dair yazılmış bir metin ve değerlendirmesi teşkil etmektedir.

Eserin nüshası

Süleymaniye Kütüphanesi, M. Arif-M. Murad bölümünde numara 238'de bulunan bu eser şimdiye kadar araştırmacıların dikkatinden kaçmış ve dolayısıyla mevcut literatürde kullanılmamıştır. Yazmada, müstensih ya da müellife dair bir kayıt bulunmamaktadır. Metin nesih hat ile kaleme alınmıştır. Eser harekeli olup, yazısı okunaklıdır. "Beyt", "mesnevi" gibi kelimeler, âyet atıfları ve kelâm-ı kibarlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. İlk ve son sayfa hariç her sayfada on üç satır vardır.³ Ciltten sonraki ilk üç sayfa boştur. Bu boş yapraklarda eserin sonraki sahipleri tarafından tutulduğunu tahmin ettiğimiz notlar bulunmaktadır. Bunlardan birinde

¹ Kanuni dönemi tarihleri için bkz., Abdülkadir Özcan, "Kanuni Sultan Süleyman Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü", *Prof. Dr. Mübahat Kütükoğluna Armağan*, Ed. Zeynep Tarım Ertuğ, İstanbul 2006, s.113-154; şerafettin Severcan, "Süleymannâmeler", *Osmanlı*, Ed. Gülay Eren, Ankara 1999, VIII, s. 301-317; Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, İstanbul 2007, s. 46-54; Agâh Sırri Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, Ankara 2000, s. 39-79.

² Kanuni'nin Mohaç Savaşı'na dair yazılan fetihnameler hakkında değerlendirme için bkz. Fatma Kayta, "Mohaç Savaşı'na Dair Fetih-nâmeler ve Bahârî Kadı Ali Efendi'nin Kıyâmet-nâme Adlı Fetih-nâmesi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, XXIX (2013), 145-186. Fetih-nâme tarzı eserler üzerinde yapılan çalışmaların bibliyofyası için bkz. Kürşat şamil şahin, "Gazavât-nâmeler Üzerine Yapılan alışmalar Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi", *Turkish Studies*, vol. VII/2 (2012), s. 997-1022.

³ İlk sayfada (vr. 1^b) besmele hariç tutulursa 11, dahil edilirse 12 satır, son sayfada (vr. 34^b) 12 satır bulunmaktadır.

“*Dîbâce-i Şehnâme-i Osmânî*”⁴ diğ erinde de “*Ez-kitâbhâ-yı Süleymân Fehîm der-kitâbhâ-yı el-Hâc Mehmed Ârif Efendi şeyh-i hangâh-ı Murâd Molla der-Çehârşenbeh Bâzârı, kıymet 30, sayfa 34, satır 13*” notları yazmaktadır. İkinci nottan eserin bir dönem XIX. yüzyıl divan şairlerinden Süleyman Fehim’in⁵ mülkiyetinde oldu ğ u anlaşılmaktadır. Makaleye konu olan asıl metin ise;

“*Asdâf-ı deryâ-yı ifzâlün âsârından olan cevâhîr-i mehâmid ve leâlî-i tahıyyât-ı hâmid bâb-ı mün‘im-i kerîme nisâr olsun kim...*” ifadeleriyle başla-
makta,

“*Olup râm u kelbün çarh-ı gerdûn
Senün emründe olsun rub‘-ı meskûn*” dizeleriyle sona ermektedir.

Eserin İsmi, Müellifi, Te’lif ve İstinsah Tarihi

Müellif metinde eserin ismine dair bir not düşmemiştir. Bu durum tarihin farklı adlarla kaydedilmesine sebep olmuştur. Bu minvalde yazmanın başındaki boş sayfasında bulunan “*Dîbâce-i Şeh-nâme-i Osmânî*” ismi zannımızca metinde geçen “*Dîbâce-i şeh-nâme-i Osmân Hânî*”⁶ kaydına dayanılarak müstensih ya da eserin sonraki sahipleri tarafından not düşülmüştür. Eserin adı kütüphane katalogunda da *Kanuni Sultan Süleyman’ın 938 Alman Seferi Tarihi* şeklinde kaydedilmiştir. Bu isim de muhtemelen eserin muhtevası göz önünde bulundurularak katalogu oluşturan kişiler tarafından konulmuştur; zira metinde böyle bir kayıt da bulunmamaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, eserin yazarı hakkında yazmanın ne başında ne sonunda ne de metnin içinde bilgi yoktur. Dolayısıyla eserin müellifini tespit etmek şimdilik mümkün görünmemektedir. Ancak bildiği gibi Kanuni döneminin önde gelen yazarlarının tarihlerinin bütünü

⁴ Bu cümle metinde de “*Dîbâce-i şeh-nâme-i Osmân Hânî*” (Metin, vr.33^b) benzer şekilde geçmektedir. Bu notun kim tarafından konulduğunu tespit edebilmek mümkün olmamakla birlikte, müstensih ya da eserin sahiplerinden birisi tarafından konulmuş olması muhtemeldir.

⁵ Süleyman Fehim için bkz. Vildan Serdaroğlu, “Süleyman Fehîm”, *TDVİA*, XXXVIII, 87-88.

⁶ Metin, vr. 33^b.

parçaları araştırmacılar tarafından müstakil eserler zannedilmiş ve bunlardan bazıları ayrı eserler gibi basılmıştır.⁷ Biz de acaba elimizdeki eser de bu dönemdeki *Süleymanname* ya da tarihçelerin bir parçası olabilir mi düşüncesiyle eseri incelemeye tabi tuttuk. Bu amaçla metni Celalzâde Mustafa Çelebi, Celalzâde Salih Çelebi, Bostan Çelebi, Matrâkçı'nın eserlerinin Alman Seferi'ne dair bölümleriyle karşılaştırdık. Ancak aynı dönemi kaleme alan çağdaş yazarlarda olabilecek bazı kronoloji, kale fetihleri gibi bilgi benzerlikleri haricinde eserin bu müelliflerden birine ait olup olmadığını ispat edecek açık bir delil tespit edemedik.

Elimizdeki metinde olaylar Celalzâdelerin ve Matrâkçı'nın eserlerine göre daha mücmel anlatılmıştır. Perini Petri'nin hapsedilmesi, sefer sırasında yapılan elçi kabullerinin ayrıntıları ve fethedilen ya da yağmalanan kalelerin sayısı ve fetih şekilleri adı geçen eserlerde ayrıntılı olarak anlatılırken, incelenen tarihte bunlardan bahsedilmediği görülmüştür. Diğer taraftan eserde İbrahim Paşa ile Kanuni arasında istişare şeklinde aktarılan diyaloglar ve fetihlere dair düşürülen tarihler Arapça metinler de bu eserlerde bulunmaz. Dolayısıyla muhteva bakımından yakın bir benzerlik söz konusu değildir. İncelediğimiz eser belirttiğimiz tarihçelerin eserleriyle birebir paralellik göstermemekle birlikte, İspanya Kralı Karlo'nun (Şarlken) Korona diye isimlendirilen tacı giymesine dair anlatımda, Celalzâde Mustafa ve Matrâkçı Nasûh ile bazı ifadeler birbirine oldukça yakındır.⁸ Fakat bunun dışında gerek muhteva gerekse üslup bakımından bir benzerlik bulunmamaktadır.

⁷ Mesela Matrâkçı Nasûh'un *Süleymanname*'sinin Kanuni'nin İkinci Macaristan ve İstolni Belgrad'ın fethini anlatan kısmı Sinan Çavuş'a mâl edilerek Tülay Duran tarafından basılmıştır (Sinan Çavuş, *Süleymanname, Tarih-i Feth-i Sikloş, Estergon ve İstol-Belgrad*, haz. Tülay Duran, İstanbul 1987).

⁸ “İspanya Kralı Kârlo nâm la’in-i bî-dîn..... âyîn-i hasâret-rehînlerinde Kurûna dimekle ma’rûf tâc-ı telbîs-revâcla sâhib-kırânluk da’vâsın eylemegin” (Davut Erkan, *Matrâkçı Nasûh'un Süleymân-nâmesi (1520-1537)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, s. 159); “İspanya gıralı olan Karlo nâm pelid ü bî-dîn..... serdâr u reis olup Korona dimekle ma’rûf tâc-ı telbîs-revâcları ki la’in-i mezbûr ol tâca mâlik olmağıla sâhib-kırânluk da’vâsın eylemişdi” (Celalzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, haz. Funda Demirtaş, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erciyes, 2009, s. 291); “İspanya kıralı olan Karlo nâm la’in-i bî-dîn ü bed-âyîn kim müşrikin beyninde nâdirü'l-akrân ve memâlik-i a’zam bilâdı erbâb-ı hizlândur, Korona dimekle ma’rûf tâc-ı telbîs-revâcı geyüp küffâr-ı sakar-medâra serdâr ve hâkim ü cesâr olmuşdur. Şâhib-kırânluk da’vâsın idüp” (Metin, vr. 8^a).

Diğer taraftan yazar, eserinde Kanuni'nin sefere çıkış tarihi olarak Celalzâde Salih Çelebi gibi 20 Ramazan/26 Nisan tarihini vermektedir.⁹ Ayrıca iki eser de İbrahim Paşa'nın vezareti ile ilgili kısımda aynı hadîs-i şerife atıfta bulunmuştur.¹⁰ Fakat bu benzerlikten hareketle eserin Salih Çelebi'ye ait olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü bu tür küçük benzerliklere rağmen iki eserin muhtevada, kronolojide ve yer-şahıs isimlerinin yazılışında farklı hususiyetler bulunmaktadır. Mesela elimizdeki eserde Arapça ibarelerle tarih düşürülmekte, Arapça ifadelerle vezirliğin hususiyetleriyle ilgili açıklamalar yapılmakta, yine sık sık Arapça şiirlere yer verilmektedir. Yukarıda sıralanan eserlerin hiçbirisinde bu özelliklere rastlamıyoruz. Yalnız Bostan Çelebi, Piri Mehmet Paşa'nın azliyle ilgili kısımda vezir kelimesinin etimolojik hususiyetleri ve vezirde bulunması gereken özelliklere dair açıklamalarda bulunur.¹¹ Ancak bunları Türkçe ifade eder. Sadece bu hususu esas alarak eseri Bostan Çelebi'ye de mâl edemeyiz. Zira Bostan Çelebi eserinde Alaman Seferi'ni çok kısa nakletmiştir.¹² Bu hususları göz önünde bulundurularak söz konusu eserin yukarıda sıralanan yazarlardan birine ait olabileceği veya farklı bir müellif tarafından kaleme alınmış olabileceği de ifade edilebilir.

Yazarın, eserinde Kurân-ı Kerim'den ve hadîs-i şerîflerden yaptığı atıflardan -özellikle hadîs-i şerîflere dayanarak yönetimde vezirliğin çeşitlerini ve hususiyetlerini Arapça olarak açıklayan bölümden-¹³ yazdığı şiirlerden ana dili gibi Arapça bildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca metin, son derece

⁹ Celalzâde Salih Çelebi, *Alman Seferi Tarihçesi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızâde Mehmed, nr. 557, vr. 48^a; Metin, vr.11a. Kanuni'nin sefere çıkış tarihi hususunda 19 Ramazan 938/25 Nisan 1532 yılı kabul edilmesine karşın (İsmail Hâmi Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1971, II, 144; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1998, II, s. 332) dönemin kaynaklarında farklı tarihlerin verildiği görülmektedir. Bu konuda Bostan Çelebi 20 Ramazan/26 Nisan (Bostan Çelebi, *Süleymannâme*, Viyana Milli Kütüphanesi, Cod. H. O. 42^a, vr. 184^a), Celalzâde Mustafa Çelebi 19 Ramazan/25 Nisan (Celalzâde Mustafa Çelebi, s. 288), Matrâkçı Nasûh ise 10 Şevval /16 Mayıs tarihini vermektedir (Matrâkçı Nasûh, s. 159).

¹⁰ Celalzâde Salih Çelebi, vr.38b; Metin, vr.7^a.

¹¹ Bostan Çelebi, vr.79^a-80^a.

¹² Bostan Çelebi'de, Matrâkçı Nasûh, Celalzâde kardeşlerde (özellikle Salih Çelebi'de) ayrıntısıyla anlatılan İbrahim Paşa'nın faaliyetlerinden bahsedilmez. Kösek Kalesi fethi (Bostan Çelebi, vr.184^a-194^a) dışında diğer kalelerin ismi ve fethi hakkında da bilgi yoktur.

¹³ Metin, vr. 6^b-7^a.

münşiyane tarzda yazılmıştır ki yer yer Celalzâde Mustafa Çelebi'nin eserini dahi geride bırakacak niteliklere sahiptir. Yazar eserini Arapça, Türkçe şiiilerle de süslemiştir ki bu husus onun edebiyatla da ilgili olduğunu düşündürmektedir. Bu durumlar müellifin iyi derecede eğitim aldığını göstermekte ve ulemadan olabileceğini akla getirmektedir.

Eserin kaleme alınma tarihine gelince, bununla ilgili de metinde açık bir ifade yoktur. Diğer taraftan metinde geçen olaylara dayanarak bir takım çıkarımlarda bulunulabilir. Eserdeki İbrahim Paşa algısı düşünüldüğünde tarihçenin onun ölümünden önce yazıldığında şüphe yoktur. Metin 22 Rebiülahir 939/21 Kasım 1532 tarihinde sona eren Alaman Seferi'nden sonra kaleme alındığına, İbrahim Paşa da 22 Ramazan 942/15 Mart 1536 yılında boğdurulduğuna¹⁴ göre, eser bu üç yıl içinde yazılmış olmalıdır.

Eserin Muhtevası

Tarihçenin muhtevasını Kanuni Sultan Süleyman'ın beşinci sefer-i hümayunu olarak kabul edilen Alaman Seferi oluşturmaktadır. Eser klasik tarih yazıcılığı tarzında olduğu gibi Allah'a hamd ü sena, Hz. Muhammed'e övgü, ashab-ı güzîn ve dört halifeden bahisle başlar. Daha sonra dönemin padişahı Kanuni Sultan Süleyman; adaleti sağlaması, fetih hareketleri, âleme nizam ve intizam vermesi bakımından övülür, bu övgüye Arapça şiir eşlik eder ve padişahın adaleti, benzerinin olmadığı, Osman'ın en şerefli oğlu olduğu, düşmanlarının onun karşısında hareketsiz kaldığı ifade edilir. Sonra İbrahim Paşa'nın veziriazamlığa getirilmesinden bahsedilir, aynı zamanda gerek manzumelerle gerekse ağdalı ifadelerle paşa medh ü sena edilir. Burada özellikle İbrahim Paşa'nın sadarete getirildiğinde genç yaşta olduğunu da belirten şu beyitler dikkat çekicidir.

*“Âsaf-ı zîbâ-ruh ferruh-kadem şîrîn-zübân
Dûr-bîn ü dîr-endîş ü vezîr-i kâmkâr
Cümle âfâkı rûşen kıldı nûrî fazlının
Gün gibi devlet semâsında bulaldan iştihâr
Sûretâ gerçi cüvândur âlem-i ma'nîde pîr
Hıfz-ı kâr-ı milkde pîrâne hoş tedbîri var”*

¹⁴ İbrahim Paşa hakkında bkz. Osmanzâde Ahmed Tâib, *Hadikatü'l-Vüzerâ*, İstanbul 1271, s. 25-6; Tayyib Gökbilgin, “İbrâhim Paşa”, *İA*, V/II, s. 914.

Bu övgü bölümü vr.7^b'ye kadar devam eder.¹⁵ Eserin genelinde de İbrahim Paşa'ya yapılan övgüler dikkat çekicidir. Kanuni'nin medhi dahi bu paşayı veziriazam seçerek ne kadar akıllıca ve isabetli davrandığı noktasında odaklanır. Bu hususiyet, eserin İbrahim Paşa'ya sunulmak belki de ondan bir in'ama nail olmak amacıyla yazıldığı fikrini akla getirmektedir. Padişahın ve İbrahim Paşa'nın medhinden sonra asıl konuya giriş bağlamında Rodos ve Belgrad'ın fethine kısaca değinilir. Bu sırada devletin sınırları içindeki halk adalet ve huzur içinde yaşarken, İspanya Kralı Karlo'nun (Şarlken) başına "korona" denen tacı giyerek sahib-kıranlık davasında bulunduğu ve Alamanya'ya gelerek İslam topraklarına saldırmak için asker topladığı duyulur. Bu haberi işiten padişah gayrete gelerek veziriazama "tedbîr nedür" diye ferman eder. İbrahim paşa da cevap olarak özetle bu işin ancak kılıç kuvvetiyle çözülebileceğini belirtir. Sonuçta İspanya üzerine sefere karar verilip, asker toplanıp 20 Ramazan 938'de (26 Nisan 1532) sefere çıkılır.

Bundan sonra eser, Niş'e varıldığında Ferdinand'ın elçisinin gelmesi, elçinin istediklerini elde edemediği geri dönmesi,¹⁶ Belgrad'a varılıp, Savu Suyu köprüsünden geçtikten sonra Sirem'de Fransa kralı Fransuva'nın elçisinin gelmesi, kulluğu ve itaati açık olduğu için istekleri kabul edilerek geri dönmesi gibi hadiselerin aktarımıyla devam eder. 17 Temmuz 1532'de Ösek Kalesi'ne ulaşılır. Dırava Suyu üzerine köprü kurulup geçilir. Bundan sonra yazar padişahın Allah'a, -ihtiyaç erbabının ihtiyaçları senin lütfunun yanında bir noktadan edna, her ihsan senin hazinenden bağış, her lezzet senin rızanla beğenilmiştir, senin lütufların hudayidir sebeplere bağlı değil, rahmetin sonsuzdur set vurulacak kapı değil, din yolunda savaşanları müşriklere karşı sen muzaffer eyle- mealindeki münacatını nakleder. İrşek, Şakloş ve Kapolna kalelerinin fethedilmesinden kısaca bahsedilir.¹⁷ 24 Temmuz'da Şilye'ye gelinir ve kalesi yağma ile alınır, bundan sonra sadrazam

¹⁵ Bu hususiyet vr. 7^b'ye kadar devam eder ki bu da eserin beşte birine tekabül eder.

¹⁶ Metinde Ferdinand'ın elçilerinin ciddi ve mülayim görünmekle birlikte içlerinin kinle dolu, fikirlerinin ise belirsiz olduğu, dolayısıyla bir sonuç alamadan zelim vaziyette geri döndükleri belirtilir. Celalzâde Salih ve Mustafa Çelebi'de Ferdinand'ın elçisinin gitmesine önce izin verildiği daha sonra tehir edildiği ifade edilir, Matrâkçı Nasûh'da izin verilmediği kaydedilir (Celalzâde Salih Çelebi, vr. 59^a; Celalzâde Mustafa Çelebi, s. 302; Matrâkçı Nasûh, s. 166).

¹⁷ Bu kalelerin özellikleri ve fetihleri diğer eserlerde detaylı olarak anlatılır, bkz. Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, Mütercim Mehmed Atâ, İstanbul 1330, V, s. 113-114; Celalzâde

yirmi kadar kaleyi de fetheder.¹⁸ 10 Ağustos'ta Kösek Kalesi'nin muhasarasına başlanır¹⁹ zorlu bir direnişten sonra 28 Ağustos'ta kale teslim alınır.²⁰ Bundan sonra gelişen vakalar, 8 Eylül'de Biremek, Kirberi, Korkarında kalelerinin yağmalanması, 11 Eylül'de Kalayis'e ulaşılması, 18 Eylül'de Gradças'a varılıp, İspanya kralının aranması ve savaş için beklenmesi, kraldan bir haber alınamaması ve bir eser belirmemesi üzerine çevreye akınlar düzenlenmesi, Seman Kalesi'ndeki düşmanla mücadele, Üslün Kalesi'nin teslim olması, padişahın dönme kararı alması, İbrahim Paşa'nın Zagrib tarafına akın ve fetih için yönelmesi, 17 Ekim'de padişahın Belgrad'a ulaşması, 12 Kasım'da payitahta dönüş, padişah ve İbrahim Paşa için hayır dua şeklinde özetlenebilir.

Eserin Önemi

Yukarıda da ifade edildiği gibi elimizdeki metin Kanuni'nin Alaman Seferi'nden en geç üç yıl sonra kaleme alınmıştır. Dolayısıyla verilen malumat üzerinden uzun bir süre geçmemiştir. Eser o dönemde yaşayan bir müellif tarafından kaleme alınmıştır; bu itibarla ana kaynak kategorisi içerisinde değerlendirilebilir. Ayrıca diğer kaynaklarda bulunmayan bir takım hususiyetler de taşımaktadır ki İbrahim Paşa ile Kanuni arasında geçtiği ifade edilen diyaloglar bunlardan biridir. Yine Arapça olarak kaleme alınan ve vezirde bulunması gereken niteliklerin sayıldığı bölüm de bu esere mahsus bir özelliktir. Yukarıda özetlenen muhtevadan da anlaşılacağı gibi, metin kendi içinde bir bütünlük teşkil etmektedir. Alaman Seferi'nin önemli olaylarını ve kalelerin fetihlerini seferin bidayetinden nihayetine kadar sistimli olarak okuyucuya aktırır. Şu halde bir fetihnâme ya da gazanâme olarak nitelendirilebilir. Eserde on üç önemli kalenin fethinden bahsedilir. Bunlardan özellikle Kösek Kalesi'nin teslim alınması dönemin diğer kaynaklarında

Salih Çelebi, vr. 60^a-63^a; Celalzâde Mustafa Çelebi, s.305-309; Matrâkçı Nasûh, s. 169-171.

¹⁸ Diğer kaynaklarda bu kalelerin isimleri de zikredilirken müellifimiz bunların sayısını belirtmekle iktifa etmiştir.

¹⁹ Salih Çelebi'de bu tarih Muharrem'in yirmisi şeklinde kaydedilmiştir (vr. 65^a). Fakat diğer kaynaklarda genel olarak sekiz Muharrem'de paşanın buraya ulaştığı ifade edilir (Celalzâde Mustafa Çelebi, s. 311; Matrâkçı Nasûh, s. 173; Hammer, s. 114).

²⁰ Bu kalenin ele geçirilmesi diğer kaynaklarda kale komutanı Yurisiç'in adı da verilerek savaş taktikleri bakımından daha ayrıntılı anlatılmıştır. Karşılaştırmız Celalzâde Salih Çelebi, vr. 63^b-69^b; Celalzâde Mustafa Çelebi, s. 310-317; Matrâkçı Nasûh, s. 172-178.

olduğu gibi ayrıntılı aktarılır. Ancak diğer kalelerin fethinden genelde sadece ismen bahsedilir.

Tarihçe, Alaman Seferi hakkında derli toplu malumat vermesine rağmen, Matrâkçı Nasûh, Celalzâde Mustafa ve Celalzâde Salih Çelebi'nin eserleriyle karşılaştırıldığında oldukça mücmel kalmaktadır. Bu eserlerin Alaman Seferi'ne dair bölümlerinde sıralanan yaklaşık kırk kalenin eman ya da fetih yoluyla alınmasına dair ayrıntılar söz konusu metinde yoktur. Eserde bu hususta İbrahim Paşa tarafından yirmi kalenin fethedildiği şeklinde sadece sayı belirtilmekle iktifa edilir. Ayrıca diğer metinlerde mevcut olan Perini Petri'nin tutuklanması ve sefer sırasında elçilerin kabulünde uygulanan teşrifata dair ayrıntılı anlatımlar elimizdeki metinde bulunmamaktadır.²¹ Bu bakımdan zikrettiğimiz diğer eserlerden tamamlanması gereken bölümleri bulunmaktadır.

Metnin önemli bir bölümü Arapça, Farsça tamlamalarla kurulmuş uzun cümlelerle yapılan tasvirlerden ibarettir. Bu bağlamda eser edebî manada kıymetlenirken tarihî malzeme bu tumturaklı ifadeler içine sıkıştırılmıştır. Ayrıca eserde padişahın ve İbrahim Paşa'nın övgü kısmı da oldukça fazla yer işgal etmektedir ki sadece mukaddimedekiler eserin tamamının beşte birine tekabül eder. Bununla birlikte eserde İbrahim Paşa için yazılan övgü cümleleri ve söylenen şiirlerden Paşa'nın hayatta iken toplum -en azından eserin yazarı- nezdindeki yerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Ayrıca dönemin kaynaklarını doğrulaması ve kronolojinin ortaya çıkarılması hususunda da başvuru kaynağı olduğunda şüphe yoktur. Eser harekeli olduğu için yer isimlerinin imlalarının tespitinde fazla bir müşkilat çekilmemiştir.

Çalışmada metnin oluşturulmasında genel olarak eserin dil ve imla hususiyetlerine bağlı kalınmış, ancak Türkçe fiillerin sonundaki b'ler p'ye, c'ler ç'ye dönüştürülmüştür. Metne, ifadeyi düzeltmek için tarafımızdan yapılan harf ve kelime ilaveleri [] şeklinde köşeli parantez içerisinde gösterilmiştir. Metinde okunmasının doğruluğunda tereddüt ettiğimiz kelimelerin sonuna (?) konulmuş, yazımından herhangi bir mana çıkarılamayan,

²¹ Elçilerin kabülleri için bkz. Matrâkçı Nasûh, s. 160-167; Celalzâde Mustafa Çelebi, s. 295-303; Celalzâde Salih Çelebi, vr. 51^b-59. Perini Petri'nin tutuklanmasına dair bkz. Matrâkçı Nasûh, s. 167-168; Celalzâde Mustafa Çelebi, s. 304; Celalzâde Salih Çelebi, vr. 59^b.^{60a}

sayfanın tahribinden dolayı okunamayan ve nüshalarda müellif tarafından yeri boş bırakılmış kelime/kelimeler (...) şeklinde belirtilmiştir.

Ayrıca âyet-i kerîme, hadîs-i şerîf, özlü sözler, dua ibareleri ile beyitler latin harfleriyle yazılmış ve dipnotta tercümeleri verilmiştir. Metnin transkripsiyonunda Arapça ve Farsça kelimelerdeki و, ي, ا, uzatmaları â, û, î şeklinde belirtilmiş ancak ق ve غ harflerinden sonraki uzatmalar â, î, û şeklinde gösterilmiştir.

B i s m i l l â h i r r a h m â n i r r a h î m

[1b] Asdâf-ı deryâ-yı ifzâlün âsârından olan cevâhir-i mehâmid ve leâlî-i tahıyyât-ı hâmid bâb-ı mün'im-i kerîme nisâr olsun kim, deyâcîr-i evhâm ve gayâhib-i şükûk-i zalâm-ı kâmi' ve gâbâvetden münba'ıs kesel-i küdüretin ve gâvâyetden nâmî cehlün dücâ-yı sıkletin kâli' olan envâr-ı 'ayn-ı yakîn ve ebsâr-ı basâir-i ehl-i temkîni matla'-ı vücûd-ı vâcibîden tâli' nûrdan lâmi' kıldı. Hamd-ı bî-hadd ol zât-ı bî-kerâna ve şân-ı bî-nişâna kim sūrâdikât-ı kudsinde havâtır-ı ulî'l-efkâr pervâne-vâr devân u ser-gerdân ve mısâh-ı ünsinde basâyir-i erbâb-ı i'tibâr mahtûfetü'l-ebşâr? hayrân ve beyân-ı zübân-ı tüvânâ-beyân yem-i bî-pâyân-ı cenâbında bir nemden ve sahrâ-yı bî-hadd-i cenbinde bir şebnemden kemdür ve senâ-yı bî-add ol vâcibü'l-vücûda kim nefha-i nefes-i rahmânî mehebb-i mahabbetden teneffüs itdürüp ferîde-i ûlânun mir'ât-ı cihân-ârâsın cemâl-i bî-misâl-i tecellâsına [2a] meclâ kılup deryâ-yı kıdemden nesâyim-i îcâd hübûb itdürüp binye-i insâna ahsen-i takvîm üzerine binâ eyledi. Şûkr ü sipâs ol bahşâyende-i bî-niyâz ve şinvende-i münâcât-ı ehl-i nâza kim vech-i arzda nûr-ı îmân zulmet-i küfrile muhtefî ve Ka'betullâh asnâmile mümtelî olmuşiken ecell-i eltâf ve cell-i a'tâfından bihâr-ı mevâhib-i bî-etrâfun telâtum-ı emvâcî ve terâküm-i efvâcından asdâf-ı kulûb-ı mü'minîne envâr-ı leâlî-i îmânile behcet in'âm eyleyüp ol gâyet-i sırr-ı âferîniş ve zübde-i nûr u ayn-ı biniş tûtî-i şekeristân-ı mâzâg andelîb-i gülistân-ı bâg-ı belâg râh-güşâ-yı silsilehâ-yı evliyâ reh-nümâ-yı kâfile-sâlâr-ı enbiyâ ser-leşker-i ceş-i risâlet hâzin-i hazâyin-i sırr-ı esrâr-ı sarây-ı nübüvvet vâsıta-i kılâde-i sadr-ı peygamberân pîşvâ-yı sadr-nişîn-i suffe-i safâ-yı mukarrebân sâhib-i mi'râc ve muhâtab-ı levlâk netîce-i halk-ı eflâk tâ merkez-i hâk püşt ü penâh-ı erbâb-ı millet melce ü melâz-ı usât-ı ümmet sûret-i âdem turrezinün gurre-i [2b] gâzâsı sabâh-ı âlem subâhının turre-i mutarrâsı

Beyt

*Ol risâlet sipihrinün güneşi
Meclis-i vahdetiün piyâle-keşi*

ma'den-i gevher-i nübüvvet kevkeb-i zirve-i vilâyet vâzî'-i eşref-i sübül hâtem ü hâtimü'r-rüsül bülbül-i hoş-nevâ-yı "*Vemâ yentiku ani'l-hevâ*"²² ya'nî habîb-i Rabbü'l-âlemîn ve şefî'i'l-müznibîn Muhammed Mustafâ Hazretlerini aleyhi efdalü's-salavât ve ekmelü't-tahıyyât mir'âtü't-arafeyn ve imâmü'l-kevneyn resülû's-sakaleyn idüp âl ve ashâbile şer' esâsın muhkem ve dîn binâsın mübrem kılup çehâr yârın mahzen-i râz ve hilâfet harîmine demsâz eyledi ve senâ-yı bî-kıyâs ol sıfat-ı ilmile rahmet-i ezeliyyeye mebde' olan rahîme ve âb-ı hilmle âteş-i gazab def'ine menba' olan halîme kim cerâyim elinden siyeh-rû ve nefsi emmâre ucından bed-hû olup sehâb-ı zünûbun rengi âyîne-i kalbini jeng-âlûde ve râh-ı lehvi-i melâhîde âsâmile vech-i cânı efsürde olanları bâd-ı tevbe ile zalâm-ı tuğyân u dalâletden dûr [3a] ve deycûr-ı fücûr-ı ma'siyetden mehcûr ve vürûd-ı mevârid-i me'smeden masûn ve vukûf-ı mevâkîf-ı mendemeden mahsûn eyledi ve taht-ı pîrûz-ı çemende gül şâhını şehriyâr ve bisât-ı mînû-yı mînâ-gün-ı sebze de nerkis-i zümürüdîn-sâka iklîl-i zerrîn urup tâcdâr eylediği gibi diyâr-ı İslâmiyyeye Âl-i Osmândan İskender-i devrân ve Süleymân-ı zamân bir şâh-ı ferhunde-fâl ve huçeste-hisâli pâdişâh-ı bâlâ-alem ve şehriyâr-ı gerdûn-haşem idüp eyvân-ı hâkâniyye ve sarây-ı bâm-ı cihân-bâniye nûr-ı cemâlile zîb ü zînet bahâ vü behcet ve feyezân-ı adlile sebze-zâr-ı İslâm'a tarâvet ve devha-i îmâna neşv ü nemâ ve letâfet virüp elviye-i nusreti yed-i fethinde mukarrer ve her cihâdında mansûr u muzaffer eyledi.

Ve ol şehriyâr-ı meymûn-kadem ve hümâyûn-makdem ve ser-nâme-i selâtîn âleme Âsaf-hikmet Cemşîd-fitnat ehl-i vakâr u rezânet ve vufûr-ı dakâyık-ı ahvâl-i cumhûr ve şu'ûr-ı hâk-ı vasat-ı hakâyık-ı umûr ve takazzî-i uhde-i kefâlet ve ihtimâm-ı menâhic-i hâlât-ı ra'ıyyet ve irtiyâz-ı mesâlih-i kâffe-i ümem ve ma'rîfet-i mekâdir-i sipâh ü [3b] haşem ve mübâşeret-i iştiğâl-i milkde rüsûh-kadem üzerine olup her râyı tevfi-k-i Rabbâniye muvâfık her emrinde inâyet-i Yezdânî murâfık bir vezîr-i sâlih sevk eyleyüp arûs-ı menkabet-i saltanatı tedbîri zîveriyle pür-hüsn ü nigâr ve nigâristân-ı memleketi gülgüne-i rây-ı cihân-ârâsiyla rengîn-izâr idüp noksân-ı mesâlih-i re'âyâyı tamâm ve şetât-ı silk-i hâcât-ı halâyıkı intizâm üzerine eyledi. Fe ba'de hâzâ vaktâ kim ma'âlim-i dîn intimâsa ve âsâr-ı şer'-i metîn indirâsa karîb olup şühüb-i cevr aktârda mütesâkıt zulumât-ı zulm kurâ vü emsârda mütezâ'if intişâr-ı cehlile menşûr-ı ilm matvî izhâr-ı cevrile rüsûm-ı adl mahfî olup ikbâl-i fiten ve terâdüf-i mihen yevmen fe-

²² "*O, hevâdan (arzularına göre) konuşmaz*" (Kur'ân-ı Kerim, 53/3).

yevmen mütezâyid oldıysa Hakk te‘âlâ celle ve alâ takaddeset esmâuhu teşyîd-i erkân-ı dîn ve tecdîd-i bünyân-ı şer‘-i metîn irâde idüp mefâhir-i Osmâniyyede eflâk-i hâkâniyye burûcından bir bedr tulû‘ itdürüp memâlik-i İslâmiyyeye alâ vechi‘l-istihkâk vâlî kıldı kim şümûs-ı vücûdıyla sehâyib-i mihen [4a] munkaşî‘ ve envâr-ı zuhûrıyla silsile-i ğayâhib-i fiten müncele vü münkatı‘ olup zulmün deyâcir-i zalâmı münkesif oldı.

Nazm

*Halîfetun tâheti‘d-dünyâ li hadratihî
Lemmâ ra‘et nazmahâ fi nesri re‘fetihi
Terâ‘s-Salâtine ve‘l-akyâle kânbeten
Kad yestefîdüne min cedvâ hilâfetihi
Minhâ tevekkade nâru‘l-harbi ve‘ş-ta‘alet
Zâbet kulûbu‘l-‘idâ min nâri savvetihî
Lev istemerret lede‘l-heycâi savletuhu
Ledekketi‘l-ardu min tûfâni sadmetihî
Efrâsyâbu ve Hâkânu metâ icteme‘â
Lem yestetî‘â betâten ‘inde savlatihî
Ahbâru Yûnâni bi‘t-tahkîki mâ ifteharû
Lev kâne yabluĝuhum Ahbâru fitnatihî
Ve küllü mâ ûtiyet Yûnânu min hikemin
Feinnehâ katratun min bahri hikmetihî
Mennu‘l-ilâhi ‘aleynâ haysü sayyarahu
Halîfete‘l-ardi min itmâmi ni‘metihî
Ve‘h-târehu rahmeten li‘l-‘âlemîne
Ve kad Vellâhu fenzur ilâ âsâri rahmetihî
[4b] Hâzâ emînu‘l-lâhi beyne ‘ibâdihî
Hâzâ ibnu ‘Usmâni‘l-e‘azzu‘l-emcadu
Hâzâ‘l-lezî mele‘l-besîtate ‘adluhu
Fe‘l-hakku ya‘lû ve‘l-bilâdu temteddu
Hebbet riyâhu‘n-nasri ‘âtirete‘ş-Şezâ
Ve rimâhu a‘dâke sevâkinu rukedu
Yâ ‘âkide‘r-râyâti fi ğazvi‘l-‘idâ
Ġunumen feli‘n-nasri‘l-müezzeri tu‘kadu
Allahu a‘tâke‘l-leti lâ fevkahâ
Ve hayyâke bi‘l-fadli‘l-lezî lâ yuchadu
Femdud yedeyke ila‘l-bilâdi feinnehâ*

Neftun ve ente mine'l-ilâhi mueyyedu
Fedfa' livâe'l-fahri ğayra mudâfi'in
*Fessun'u ecmelu ve's-surûru muceddedu*²³

Bast-ı memleket ve kesret-i sipâh-ı bâ-nusret ve ğalebe?-i kahr ve nefâd-ı emirde kemâl-i müknet ve tamâm-ı kudret bulup def'-i zulumât-ı mezâlim-i zâli-mân ve isbâğ-ı havâyic-i muhtâcân hakkında vech-i sıdkı mübâlaĝa belîĝa ızhâr idüp cehd-i cehîd ve sa'y-ı sedîdile bisât-ı hıfz u heybeti ve mihâd-ı emn ve tib-yân-ı adâleti basît-ı safha-i âlemde [5a] bast u temhîd takrîr ü teşyîd eyledi ve ol bâz-ı bülend-pervâz-ı sâ'id-i sa'âdet ve hümâ-yı râh-nümâ-yı âşiyân-ı siyâdet bir vechile kavâ'id-ı umûr-ı vilâyete vâli ve bir mesâbede ri'âyet-i re'âyâ rûsûmın râ'î oldı kim şevket-i sipâh ve rif'at-ı dergâh ve hazm-i metîn ve mecd-i mübîn ile sît-i sadâsı âfâka sârî ve gül-bâng-ı kûsî hâfakîne cârî olup mîknâtîs ta'arruz-ı cezb-i âhendend ferâĝat idüp kehrübâ dest-i tasarruf-ı dâmen-ĝâhdan kûtâh kıldı. Pes ol şâh-ı vâlâ-makâm ve pâdişâh-ı bâlâ-bâm kelâm-ı Rabb-i izzetde “*Veşâvir-hüüm fi'l-emr*”²⁴ nassı mülâhazasında iken “*Vec'allî vezîran min ehli. Harûne ahî. Üşdüd bihi ezri. Ve eşrikhu fi emri.*”²⁵ âyetinden vezîri tefvîz idüp temhîd-i kavâ'id-i dîn ve teşyîd-i mebnâni-i salâh-ı müsliminde anun müşâveresiyle amel itmek hukûk-ı müslimîn zâyî' olmamakda lâzım idüĝün ma'lûm idinüp bir sâbitü'r-rây sâdiku'n-niyyet râsihu'l-'azmi hâlisu'l-taviyyet rây-ı âlisi ğayâhib-i umûrda [5b]

²³ “Öyle bir halife ki O, dünya onun saygınlığına şaşırıp kaldı. Dünya düzeninin, onun merhamet dağıtmasında olduğunu gördüğünde sultan ve prenslerin hepsinin, onun cömert hilafetinden bolca istifade ettiklerini görürsün. Savaşın ateşi o hilafetten tutuşmuş ve yanmıştır, düşmanların kalpleri de o halifenin kuvvet ateşi karşısında erimiştir. Onun gücü-kuvveti savaşta devam ederse eğer, yeryüzü onun tufan gibi olan darbesiyle harab olurdu. Efrasyab ve Hakan her ne zaman bir araya gelseler, asla onun gücüne karşı koyamazlar. Yunanlı din alimleri gerçek manada övünmezlerdi, eğer onun fetanet haberleri kendilerine ulaşıyadı. Yunana verilen bütün hikmetler ancak, onun hikmet denizinden bir damladır. Allah'ın onu yeryüzünün halifesi kılması, bize olan lütfu ve kâmil nimetidir. Allah onu alemlere rahmet olarak seçti, ona bu vazifeyi verdi, öyleyse bak Allah'ın şu rahmetine. Bu kişi, kullar arasında Allah'ın emini, bu Osman'ın en aziz ve şerefli oğludur. Adaleti dünyayı dolduran kişi işte bu! Hak yüceldi ve memleket genişledi. Zafer rüzgârları güzel kokularıyla her tarafa yayıldı, düşmanlarının mızrakları ise sakin ve hareketsiz. Ey düşmanlarla savaşmak ve ganimet almak için bayraklar açan! Bu bayraklar kesin zafer için açılıyor. Allah sana, daha üstünü olmayan şeyler verdi ve seni inkâr edilemeyecek fazilet ve ihsan içinde yaşattı. Öyleyse memlekete el at ve destek ver, zira bu memleket ganimettir ve sen de Allah tarafından müeyyedsin. Övünç sancığını kimseye muhtaç bırakmayacak şekilde taşıyıp ilerle, zira (kişinin bizzat) yapması daha güzel ve sevinç her daim yenilenir”.

²⁴ “İş konusunda onlarla müşâveret et” (Kur'ân-ı Kerim, 3/159).

²⁵ “Bana da ailemden birini, yardımcı kıl Harun kardeşimi. Onunla beni takviye et. Onu bu işime ortak et.” (Kur'ân-ı Kerim, 20/29-32).

fecr-i sâti‘ ve mefâsıl-i hurûbda seyf-i kâti‘ zât-ı şerîfün rây-ı münîriyle dîvân-ı saltanatı müdevven ve ism-i sâmisıyla menşûr-ı sadâreti mu‘anven kıldı.

Kıt‘a

*Râynun âyâtudur râyât-ı milkün rif‘ati
Rûynun nûrıyla rûşen oldı dînün şevketi
Şîme-i lutfı sa‘âdet ârzınınun şâmesi
Devlet alnında yaraşmış hâl-i mecd ü izzeti*

Vufûr ü rûşd ve ulüvv-i himmet ve fart-ı neşr-i ihsân ü ma‘delet ve me‘âlî-i umûr ve mekârim-i ahlâk-ı pür-nûrda alem-vâr kemâl-i iştihârıla kâffe-i re‘âyânun ri‘âyâtında eküff-i eltâf-ı a‘tâfin keff eylemeyüp re‘fet mîzânının keffesin mânend-i sâhat-i bahr-i kâfi ve mükâfât-ı üsküfe-i bâb-ı kifâyet-me‘âbî mesâbesinde eknâf-ı âleme bast eyleyüp enzâr-ı himâyâtın ve eltâf-ı inâyâtın muhâresât-ı masâlih-i nâss ve himâye-i hamâ-yı? harîm-i ünâsa istîfâ-i vüs‘ üzerine bezl itdüğü sebepden hâkân-ı havâkîn ve sultân-ı selâtîn ol düstûr-ı mübârek-yemîni karîn ü [6a] hem-nişîn idinüp cümle mesâlihîhâ-yı mülk ü milel ve mecmû‘-ı mühimmât-ı düvelde ol vezîr-i tefvîz-i kârdânun rây-ı sayıbine mürâca‘atı âdet ve sülûk-i sünnet kılup hall-i akd umûri ve retk [ü] fetk-i mesâlih-i cumhûrî rây-âb-ı? nüfûzu u âteş-i nefâzına havâlet eyledi.

Beyt

*Niçe düstûrdur kim görse Âsaf
Tutardı kullarıyla kapuda saf
Ufukdan toğsa fikri âfitâbı
Komaz bir zerre her yüzde hicâbı
İderdi niçe yıl Bercîs’e ta‘lîm
Kılordı sırr-ı rûhı taşa tefhîm
Bedâhatuh u fikretuh sevâun
İzaş-tebhet ‘ala’n-nâsi’l-umûru
Ve ahzam mâ yekûnu’d-dehru yevmen
İzâ a’yâ’l-muşâver ve’l-muşîru
Ve sadrun fîhi li’l-hemmi ittisâ’un
İzâ dâkat mine’l-hemmi’s-sudûru²⁶*

²⁶ Meseleler insanlara karmaşık geldiğinde, irticalen veya düşünerek söyledikleri bir birine eşit olan, İstışare eden ile edilenin çözümsüz kaldığı bir zamanda, o güne dek hiç olmadığı kadar

Bâğbân-ı hadâyık-ı nübüvvet ve râz-dâr-ı mekâmin-i sırr-ı ahadiyyet ya'nî hazret-i risâlet salla'llâhü aleyhi vesellem buyurmuşlardır ki [6b] “*Îzâ erâdellahu bi melikin hayran ce'ale lehû vezîren sâlihan, in nesîye zekkerahu ve in nevâ hayran e'ânehu ve in erâde şerran keffehu*”, sadaka Rasûlullâh. Kâle Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdi: *el-Vizâretu 'alâ darbeyn, vizâretu tefvîdin ve vizâretu tenfizîn. Fe emmâ vizâretu't-tefvîdi fe huve en yestevzire'l-imâmu men yufevvidu ileyhi tedbîre'l-umûri bi ra'yîhi ve imdâuhâ 'alâ icthâdîhi. Ve leyse yümne'u cevâzu hêzîhi'l-vizâreti. Kâle Allahu te'âlâ hikâyeten 'an nebiyyîhi Mûsâ 'aleyhi's-selâm, “Vec'al lî vezîran min ehli, Hârûne ehî, Uşdud bihi ezrî, ve eşrikhu fi emri”, fe izâ câze zâlîke fi'n-nubuuveti kâne fi'l-imâmeti ecvezu. Ve lein mâ vukkile ila'l-imâmi min tedbîri'l-ümmei lâ yakdiru 'alâ mübâşereti cem'î'ihî illâ bi istinâbetin ve niyâbetin ve niyâbetu'l-vezîri'l-müşâriki fi't-tedbiri esahhu fi tenfizî'l-umûri min teferrudîhi bihâ li yestezhara bihi 'alâ nefsihi ve lehâ fe yekûnu eb'adu mine'z-zeleli ve emna'u mine'l-haleli. Emmâ vizâretu't-tenfizî fe hukmuhâ ed'afu, lienne'n-nazara fihâ [7a] maksûrun 'alâ ra'yî'l-imâmi ve tedbîrihi. Ve hêze'l-vezîru vesîtun beynehu ve beyne'r-ra'âyâ. Ve yecûzu li'l-halifeti en yukallide vezîri tenfizîn 'ala'l-ictimâ'i ve'l-infirâdi. Ve lâ yecûzu en yukallide vezîri tefvîdin 'ala'l-ictimâ'i.*²⁷

Nazm

Vasf-ı adlün işidüp şîr-i sipîhr iy şehriyâr
Hemçü rûbeh yüz sürer kapunda her leyl ü nehâr
Hizmetünde çarh urar her niçe bâlâ-y-ısa çarh

kararlı olan, Gönüllerin dertten sıkılıp bunaldığı bir zamanda, dert çekme konusunda gönlü geniş olan.

²⁷ “Allah bir padişahın hayrını isterse ona salih bir vezir verir. Padişah unutursa ona hatırlar, hayır yapmaya niyet ederse ona yardımcı olur, kötü bir şey yapmak isterse onu alkoyar.” Allah Rasûlî doğruyu söyledi. Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdi dedi ki: vezirlik/bakanlık iki çeşittir: tefvîz vezirliği (tam yetkili vezir), tenfiz (işleri yürütme) vezirliği. Tefvîz vezirliği imamın, kendi düşüncesine göre idare etmesi ve kendi icthadına göre yapması için işleri havale edeceği bir kimseyi vezir tayin etmesidir. Bu çeşit vezirlik caizdir. Allah u Teala nebisi Musa (as)'dan bahsederek şöyle der: “Ailemden bana bir vezir/yardımcı kıl, Kardeşim Harun'u, Onunla arkamı kuvvetlendir. Onu işimde ortak kıl. (Kur'an, 20/29-32)” Bu durum nübüvvette caiz olunca hilafette olması evleviyetle caizdir. Çünkü halifenin, ümmeti idare etme konusunda vekil bulunduğu hususların hepsini bizzat yerine getirmeye gücü yetmez, ancak vekâlet yoluyla veya vekil tayin etmele bu işleri gerçekleştirebilir. İşlerin yürütülmesinde idareye ortaklık eden bir vezirin vekâleti, halifenin tek başına kalmasından daha doğrudur. Halife vezirden hem kendisi hem de işler konusunda destek alır. Böylece halife hatalardan daha uzak ve kusurlara karşı daha dirençli olur. Tenfiz vezirliğine gelince, onun hükmü daha zayıftır. Çünkü bu çeşit vezirlik halifenin görüşü ve yönetimine hastır ve onunla sınırlıdır. Vezir halifeyle halk arasında aracıdır. Halifenin, toplu veya teker teker tenfiz vezirleri görevlendirmesi caiz olmasına karşın toplu olarak tefvîz vezirleri tayin etmesi caiz değildir.”

*İzüne yüz sürmedür her rûz kâr-ı rûzgâr
 Rüstem-i Dâstân-ı devrânsın ki vakt-i hamlede
 Gürzünün bir darbına döymez hezâr İsfendiyâr
 Bir şeh-i pîrûz-tâlî'sin ki dest-i himmetün
 Niçe bin ankâyı bir serçeyle eyler târ-u-mâr
 Ka'be-i bâbun safâ ehlinedür âlî-makâm
 Kible-i hâcât-ı âlemdür kapun iy nâm-dâr
 Âleme geldi hüüb-ı bâd-ı adlınden sükûn
 Buldı arz-ı memleket kûh-ı vakârunla vakâr
 Sen shehe düstûr-ı hâs oldı müyesser şöyle kim
 Hüsn-i tedbîrinde bahr-ı keffidür gevher-nisâr
 Âsaf-ı zîbâ-ruh [u] ferruh-kadem şîrîn-zübân
 Dûr-bîn ü dîr-endîş ü vezâr-i kâmkâr
 Cümle-i âfâkı rûşen kıldı nûrî fazlının
 Gün gibi devlet semâsında bulaldan iştiyhâr
 Sûretâ gerçi cîvândur âlem-i ma'nîde pîr
 Hfz-ı kâr-ı milkde pîrâne hoş tedbîri var*

[7b] Umûr-ı imâret ve mesâlih-i vezâret alâ vecihî'l-kemâl tamâm olup Kur'ân-ı kadîmde ve Furkân-ı azîmde “*Vellezîne câhedû finâ lenehdîyennehum sübülenâ*”²⁸ âyetini “*Fezzalallahu'l-mücâhidîne bi-emvâlihîm ve enfüsîhîm 'ala'l-kâ'idîne deraceten*”²⁹ nassını mülâhaza idüp Hâlık-ı kevn ü fesâda efzal-i kurubât-ı ibâd tekarrüb bi'l-cihâd idügin bilüp “*Innallâhe yuhibbu'llezîne yukâtîlûne fi sebîlihi saffen ke-ennehum bunyânun mersûs*”³⁰ âyetinün mefhûm-ı sa'âdet-husûsından hisse mülâhazasıyla süyûf-ı azmîni itfâ-i nâr-ı müşrikîn için tecrîd ve şühüb-i sihâmını izâet-i nûr-ı muvahhidîn için tecdîd kılup gazve-i kefereye akd-i elviye ve bünûd ve memâlikleri fethine nedb-i asâkir ü cünûd idüp erüme-i küfr ü inâd ve karûne-i fisk u fesâd olan kal'a-i Rodos'ı ve Belgrad'ı kal' ü kam' kılup Üngürus'un rü'us-ı keferesiyle mahall-i ma'rekelerin mâlâmâl ve kıla'ların at ayağı altında pâyimâl idüp adl ü insâfun [8a] râyâtın ve sebât-ı nâm-ı imâretün emârât u âyâtın basît-ı hıttâ-i hâkdan tâ muhaddeb-i felekü'l-eflâk efrâşte kılup cihân-gîrlik alâyiminün a'lâmın mânend-i e'âli şevâmih-i a'lâm nevâhî-i şark u

²⁸ “Bizim uğrumuzda gayret gösterip mücahede edenlere elbette muvaffakiyet yollarımızı gösteririz” (Kur'ân-ı Kerim, 29/69).

²⁹ “Allah, mallarıyla, canlarıyla cihad edenleri, derece itibarıyla, cihattan geri kalanlardan üstün kılmıştır” (Kur'ân-ı Kerim, 4/95).

³⁰ “Allah, taşları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saflar halinde, Kendi yolunda savaşanları sever” (Kur'ân-ı Kerim, 61/4).

ğarbutun ma‘âliminde i‘lâ vü i‘lâm eyleyüp taht-ı âsumân-rifâtında fâriğ-bâl cemî‘-i ehl-i İslâm ve bâkî re‘âyâ nesîm-i adlile âsûde-hâl iken diyâr-ı keferede vilâyet-i İspanya kıralı olan Karlo nâm la‘în-i bî-dîn ü bed-âyîn kim müşrikîn beyninde nâdirü‘l-akrân ve memâlik-i a‘zam bilâdı erbâb-ı hizlândur, Korona dimekle ma‘rûf tâc-ı telbîs-revâcî geyüp küffâr-ı sakar-medâra serdâr ve hâkim ü cesâr olmuştur. Şâhib-kırânlık da‘vâsın idüp kendü vilâyetinden kalkup Alaman memleketine gelüp İslâm üzerine yürimek kasdına asker cem‘ itdüğü şüyü‘ bulıcak pâdişâh-ı tuvânâ-himmet ve gâzanfer-savlet bu haberün istimâ‘ıyla [8b] gayret-i şehinşâhî ve hamîyyet-i himâ-i taht-gâhî mânend-i deryâ-yı tünd-bâd-hareket emvâca gelüp gencür-ı hizâne-i mülk ü millet ve üstüvâne-i erkân-ı eyvân-ı dîn ü devlet olan vezîr-i Âsaf-sıfata “Tedbîr nedür” diyü fermân itdükde meydân-ı ihlâsda çevgân-ı zebândan du‘â topına cevân gösterüp merâsim-i ta‘zîm-i nehc-i kavîm ve resm-i kadîm üzre yirine koyup nemet-ı sıdk ve menât-ı hak üzerine bast-ı kelâm idüp didi kim: “Kâr-ı memleket ve mühimmât-ı devlet hüsn-i tedbîr ve yümn-i te‘yîdünile nizâm ve maslahat-ı vilâyet ü ra‘îyyet ferr-i mehâbet ve fart-ı siyâsetünile kıvâm bulup şimşîr-i himâyetün ri‘âyet-i cumhûr ü re‘âyânun sedd-i sügür ve bend-i derb ü derbendi bâbında kırâbından meslûldür hâtır-ı dûrbîn ve zamîr-i bârîk-endîş ü hurşîd-âyîn şâhdan mübhem ü pûşîde degüldür kim milk ü devlet fitne vü fesâddan darâmet-i [9a] şimşîr-i âbdârıla salâh u safâ beyza-i dîn ü millet muhâlefet-i ehl-i şîrk ü dalâletden mehâbb-i tîğ-ı bî-dirîğile hıfz üzerine bekâ bulur.

Beyt

*Harâb u huşk olurdı bâğ-ı milket
Suvarmasaydı ger tîğ-ı siyâset
Olur şimşîrile milkün karârı
Ki devr-i âlemün sudur medârı*

Maslahat oldur ki ahvâl-i muktezayât-ı kârzâr ve esbâb-ı mesâlih-i neberd-i bî-kâr meşâğulına iştiğâlde bezl-i istitâ‘at ve sarf-ı makderet olına kim bu hukûmetün faysal-i şimşîrden gayrıla fasl ü kıt‘a vusûl bulmaz ve bu husûmet mübârizân-ı mübrez tavassutinsuz hayyiz-i inkıtâ‘a hulûl eylemez husûsâ kim vahyden fermân-ı ferhunde-fâl bast-ı hümâyün-bâl eyleyüp mü‘minîne irsâl olunmuştur kim “*Yâ eyyuhellezîne âmenû hel edulluküm alâ ticâratin tuncîküm min azâbin elîm. [9b] Tu‘minûne bi’llâhi ve rasûlihi ve tucâhidûne fi sebîlillâhi bi-emvâliküm ve enfusikuüm zâliküm hayrun leküm in kuntüm ta’lemûn*”³¹ diyicek

³¹ “Ey İman edenler! Sizi acı bir azabdan kurtaracak ticareti size göstereyim mi? Allah'a ve Resulüne inanırsınız, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşırırsınız. Eğer bilerseniz sizin için en iyisi budur” (Kur‘ân-ı Kerim, 61/10-11).

sultân-ı kavî-fermây ve pâdişâh-ı rûşen-rây bu tedbîr-i âb-izârî(?) ayn-i savâb ve bu kelâm-ı rengîn-ruhsârî mahz-ı hikmet-i zîbâ-meâb bilüp buyurdı kim ol emrûn mübâşeretinde ikdâm ve müsâra'atında ihtimâm eyleyeler hemân-dem asâkir-i zafer-peyker ve cüyûş-ı a'lâm-ı feth-i meymûn-nazar cem'î için misâl-i anber-şemîm mânend-i nesîm-i hoş-nesme-i sabâ ve ahkâm-ı tevki'-i vakâyi'-güşâ ve kişver-ârâyı münteşir kıldılar ahkâm-ı pîrûz-kudûmun şitâtından ve hükm-i muhkemün ihtimâm u sebâtından az zamânda mübârizân-ı ceng-cüyân-kim misl-i kazâ-nâfiz-i azm ve ebtâl-i müsri'ân-ı(?) bâd-pâyân kim çün ömr-i sebük-rev sengîn-dil ü bî-rahm bahâdurân-ı kahr-âyîn kim mehâbet-i satvetinden cellâd-ı felek hûnîn-ciğer [10a] ve kutvâlân-ı hışm-âğîn kim heybet-i hamlesinden Behrâm bî-mecâl ü bî-fer sipâh-ı ummân-ı kulzüm-cûş ve gâr-ı su'bân-hurûş- müctemi' oldı kim akl-ı dûrbîn ve fikr-i biş-endîş hisâbında hayrân ve vehm-i tîz-kâm ve hayâl-i cihân-neverd ihsâsında ser-gerdân ve ahâd-ı ecnâdı ve a'dâd-ı efrâdı tenghây-ı şümâr ve mazık-ı ta'dâddan bîrûn ve vakî'ât-ı tabakât-ı âsumân u zemîn ka'ka'a-i esliha ile meşhûndur.

Beyt

*Ne leşker sanasın kim bahr-ı hûndur
Adedde rîg-i deryâdan füzûndur
Kimi âhen-dil ü kimi ğazanfer
Kimisi nâr-ı ceng içre semender
Kimisi ceng-sâzî kimi dilsûz
Kiminün nâr-ı tîği meş'al-efrûz*

Sâmî'ân-ı sadâ-yı zevâyâ-yı kubbe-i künbed-i devrân ve câsûsân-ı te'sîs-i eşkâl-i tâk-ı mukarnes-eyvân ol ceşşün misl ü [10b] mümâsilin ve mânend ü mu'âdilil ne gördiler ve ne haber virdiler. Ol nûr-ı cûd u necâbet ve zav'-ı siyâdet ü sa'âdet misbâh-ı âfitâb-ı cebîninden lâmi' ve şükûh-ı merdî vü şecâ'at mânend-i envâr-ı âsâr-ı mürüvvet mişkât-ı bedr-i sîmâsından sâtî' râyet-i İslâm-ı nusret-niyâm *nasarahullâhu ilâ yevmi'l-kıyâm* rûz-ı nev-rûz-ı bûkalemûnı ve nehâr-ı bahâr-ı gûnegûnı gâh inkişâf-ı envârıla âfitâbî vü nûrânî gâh lâciverdî reng-i benefsecden sehâbî ve zulmânî gâhî na'rehâ-yı andelet-i anâdilden ra'd-perdâz gâhî şükûfehâ-yı meş'ale-sûzun şürûkî burûkından berk-sâz olup tıbâ'-ı nâmiye-i hâk dü-rûy-i gül ve yek-dil-i bülbül den hışm-nâk görünüp dest-i bâd-ı bahârı pây-ı cüyibârı kayd u zencîre îlâc eyledüğü eyyâm da

Beyt

*Görindi çün ki âsârı bahârın
Müzeyyen oldı tarfı cüybârın*

[11a] *Kadîmi toprağı azm-i remûmün*
Yeni cân buldı büyündan nesîmün
Toğuş ılduz bigi ezhâr-ı nesrîn
Semâ gibi zemîni itdi tezyîn

ahter-şinâsân-ı münakkaş tâk-ı mukarnes-revâk-ı deyr-i kadîm suturlâb-güşâyân-ı cedâvil-keşânı derecât-ı su'ûdet-nişân-ı takvîm-i pîrûz ü ferhunde-kudûm şühûd eyleyüp sâ'ât-ı metâlî'-i nücûmun medâric-i sa'âdâtında takdîm itdükleri vakt kim hicretün öşr-i âşirinün öşr-i râbî'inün öşr-i sâmininün süds-i hâmisinün nısf-ı evvelinün sülüs-i sânisinün öşr-i âşiri kim sub'-ı hâmisdür hums-ı evvelinün nısf-ı sânisinden sonra olan evvel ya'nî zamân-ı hurrem ile müverrah olan nüh sad u sî ve heşt [938] sâl Ramazânınun yigirminci günü pencşenbih gün şâh-ı çerh-i zer-nigâr-ı çarh asker-gâh-ı ufuk-ı sîm-peykerden [11b] tulû' idüp ve talâyi-i? şeb-i encüm-sipâh hayme-i ordû-yı gurûba rücû' gösterdüğü vaktde

Beyt

Mübârek sâ'at u ferhunde demde
Hümâyûn makdem ü meymûn kademde

huyûl-i merâkib-i mevâkib-şükûh ve ceyš-i encüm-merâkib-i enbûh-gürûh ve cünd-i bî-şümâr ve asâkir-i kerrâr u gayr-ı ferrârla kim tezâhüm-i telâtum-ı efvâcından mânend-i niyâr deryâ-yı mevvâc mutûh-ı memâlik-i seb' müstağrak ve tahmîl-i sıkl-i ahmâl ve etnâb ü hıyâm eskâlınden misâl-i kavş-ı kuzah miyân-ı tevseni çarh-ı eblak ve a'dâd-ı hadd-i adden bîrûn ve mûr u melahdan efzûn huyûllerinün mezmeze-i akdâmından vech-i ağber-i gâbrâ mûr-ı müşâra münkâlib olup serâ-perde-i gerdûn mânend-i ferş-i suffe-i arz vâkı' olmuştur. Her birinün kabzında urât-ı şedîdü'l-ıztırâb çün berk-i âteş-nisâr hâtife'l-ebşâr ve destinde deste-i asliyye-i? sakîl-i sâ'ika-girdâr ve zübânında

[12a] **Mısra'**

Ve nahnu'l-mesâlîtü yevme'l-veğâ³²

mısra'-ı tekrârdur sufûfından her rüste ercâ-i hâfikîne peyveste ve her gâzanfer-i şahşah-ı şetîmün sayhasından ve zırgâm-ı merd-i sirhânun na'rasından sine-i semâ münşak ve her hâris-i gergedan-gerdenün tantana-i gülbângından ratk-ı rakk-ı sem'-i seb'-semâvâta tanîn ü fatk hâsıl olmuş itfâ-

³² "Bizler savaş zamanında gözü kara insanlarız".

i şerer-i şerâret ve nâyire-i tuğyân-ı dalâlet defîne nûr-ı cebîn-i hidâyet-tuğrâyile yüzlerin eledd-i hısâm olan kefere [vü] fecerenün kahr u kam'ına tevcih kılup “*Yeome izin eyne'l-mefer*”³³ âyetini vird-i zübân idinüp cavk-ber-cavk tavk-ber-tavk kabza-i seyfe keff urup âb-ı revân mânendinde revân u devân oldılar.

Beyt

*Sipâh-ı kûh-peyker fevc-ber-fevc
Demürden bir denizdür âteşin mevc
[12b] Serâser esbhâ-yı âhenîn-süm
Zirih-pûş u müsellahtâ ser ü düm
Dönüp aç kurda her bir şîr-i garrân
Komaz kan u et olsa bahr-ı ummân
Ğazabdan kâha saymaz kûh-ı Kâfı
Olur biri niçe bin merde kâfı*

Pâdişâh-ı ferhunde-fâlün asâkir-i deryâ-misâli mukaddimesinde Âsaf-ı zamân, Rüstem-i devrân ya'nî vezîr-i tevfiż-i kâr-dân rûz-ı masâff-ı şeb-i zifâf u cerh-i rimâh rûha merhem-i felâh bilen ebtâl-i seyyidân ve sirhân-ı efzân ve dilîrân-ı fârisân ve bahâdurân-ı ceng-cûyân ve gâziyân-ı kûh-peyker ve gerdûn-peygâr ve ğurrân-ı ifrît-manzar u ehrimen-dîdârıla bir menzil ilerü gidüp şâh-ı seyyâre-kân sarây-ı ufuk-ı şarkiden zaffe-i suffice-i evvân-ı garbiye hırâm gösterüp cemâl-i nûrânî rûz-ı cihân-efrûzı şeb-i [13a] zulmânînün verâ-yı nikâb-ı târîkinde muntakıb u mütevarî görindüğünde ârâm idüp horûsân-ı seher-hûnân-ı sabâh iftitâh-ı cenâh-ı necâh eyleyüp tebâşîr-i hümâyûn-makdem-i eshârda sadâ-yı salâ-yı “*hayyahale's-salâh*” ve gülbâng-ı bülend-âvâz-ı “*hayyahale'l-felâh*” nidâsın mânend-i infilâk-ı sabâh yâ infitâh-ı zav-ı misbâh zemzeme-i cûş ve vel-vele-i hurûşıla izâh itdükde esbhâ-yı bâd-pâya süvâr olup merâhil-i adîde ve mesâfât-ı ba'ide kat' itmegile Niş'e nüzûl olındukda kıral-ı pür-kîn ve Nimçe-i bî-dîn ve Çih-i bed-âyîn ve kıralun Alaman'da olan karındaşı Fürümandoş-ı dîn-i la'în ittifâk idüp resm-i dâstân-ı hîle ve reng-i nîreng-i efsâneyle ukde-i vahşeti üns-i zamâyirden sihr-i beyânıla keşf ve izâlet ider cezb-zübân ilçiler göndermişler idi, vusûl buldı. Egerçi zâhiren [13b] hulûs u mütâba'at ızhâr iderlerdi lâkin derûn-ı zamâyirleri illet-i kîne-i muzmerrile mu'tel ü muzâ'af ve her biri bir rây-i mechûlile “*Mâ lem yüsemme fâ'luhu*”³⁴ mesâbesinde ğayr-ı mu'arref olması muzhar ü ma'lûm olup adem-i iltifâtıla emirleri muhtel ve

³³ “*O gün kaçacak yer nerede?*” (Kur'ân-ı Kerim, 75/10).

³⁴ “*Faili zikredilmeyen (edilgen)*”.

kendüleri zelîl ü mübtezel rucû‘ eylediler. Andan dâru'l-feth Belgrad'a varılup Sava suyu cisrinden ubûr idüp Sirem'e varıldukda Firengistan kırallarından Efrencememleketinün banı olan Firençoşko'nun ilçisi gelüp itâ'at u ubûdiyyet arz itdükde sıdkı zâhir olduğı sebebden inâyet-i şâhdan behremend olup mesrûru'l-bâl avdet eyledi. Ba'dehu yürüyüp sene semâne ve selâsîn ve tis'a mi'e zilhiccesinün on üçüncü gününde Ösek kal'asına vusûl bulup kesretde mümâsili bahr-ı Ummân ve Nîl-i yemm-nişân bî-pâyân ve bî-kerân âb-ı Kulzüm-yâb Dırava dimekile [14a] ma'rûf nehre felek-vüs'at zemîn-füşat kavş-ı kuzah-kirdâr ve kemer-i gerdûn-medâr vesî' ü refî' bir cisr-i müşeyyed ve bir bünyân-ı mümeħhed binâ olinup asâkir-i mansûr bî-kusûr geçüp ol gice ârâm idüp gerdiş-i miğfer-i zer-nigâr-fâm hurşîd-i zerrîn-husâmı mânend-i mübârizân-ı muħaded-samsâm mahall? ü meydâna îrâd eyleyüp kenârı ale'l-alem cibâl ü a'lâm üzerine i'lâm ve mâh-ı şeb-efrûzun siper-i sîmîn-âyînesin peydâyiken serâperde-i dûş ihtifâf ü ititâmde ibhâm eyledüğü vaktde sâhib-kırân-ı devrân ve pâdişâh-ı cihân ve şehriyâr-ı hümâ-âşiyân “*ta'vvelallâhü 'umrahu ve ebbede devletehu ve hallede memleketehu*”³⁵

Beyt

*Hudâ'dan iste nusret feth-i bâbın
Sa'âdet feth-i bâbın bil cenâbın*

[14b] diyüp cenâb-ı Hakk'a tevcîh-i vech kılup münâcât bâbı halkasına teşebbüs idüp didi kim: “İlâhî serîr-i saltanatunun pâyesi cây-ı ebed makdem-i ezeldür ahkâm-ı şâhân istiğnâ-i ulûhiyyetünde mensûh u mübtezeldür sezâvâr-ı saltanat sensin kim mülkünün dâmen-i fenâ destinden dûr ve cebâbire-i mülûk “*İnnâ ce'alnâ fi a'nâkîhim aġlâlen*”³⁶ zencîrinde makhûrdur niyâz u nâliş-i ashâb-ı münâcât kapunda hüveydâ ve iltimâsât-ı erbâb-ı hâcât dâyire-i lutfunda bir noktadan ednâ sevâbık-ı in'âmun ilelden ârî levâhık-ı ifzâlün bilâ-ğaraz cârîdür, her ihsân senün hizânenden mevħûb her lezzet senün rızânıla merġûbdur, eltâfun huzâyîdür menût-ı esbâb degül rahmetün ebvâb-ı meftûhdur mesdûd olur bâb degül asker-i muvahhidîn merede-i müşrikîn üzerine sen ġâlib [15a] eyle” diyüp “*Rabbenâ efrîġ aleynâ sabran vesebbit akdâmenâ vensurnâ ale'l-kavmi'l-kâfirîn*”³⁷ âyetini vird-i lisân idinüp vehmden esyer hayâlden sebükter

³⁵ “Allah onun ömrünü uzun eylesin, devletini ebedi kılsın ve memleketini baki yapsın”.

³⁶ “Biz, onların boyunlarına halkalar geçirdik” (Kur'ân-ı Kerim, 36/8).

³⁷ “Rabbimiz! Bize sabır ver, sebatımızı artır, inkâr eden millete karşı bize yardım et” (Kur'ân-ı Kerim, 2/250).

Beyt

*Kemân-ı çarh sehminden sebük-hîz
Atılduğında tîr-i berkden tîz
Semender gibi ceng odında tayyâr
Kılıç gibi hem-ikbâl ü hem-idbâr*

bir esb-i tâziye Sikender-vâr süvâr olup dest-i deste-i elbürz-şikâf ve kabz-ı kabza-i şimşîr-i cevşen-çâk belâlek kâffe urup mânend-i Sâm u Nerîmân ve Rüstem-i Dâsitân tîğ-ı bürrân ve gürz-i gîfî-sitân ve rumh-ı sâ'ika-şân ve kemân ü tîr-i berk-peykânıla zırâb u hirâb kasdına kâmet-i Tübâ-hırâmınun intisâb-ı [15b] hîn-i mesâfda ebvâb-ı mefâtih-i fütûha feth ü miftâh ve galebe-i mansûrî mesâ'iline zu'-ı mısbâh olan râyât-ı nusret-nişân ve a'lâm-ı bâlâ-nişîmen ü vâlâ-şân pîşinde cünûd-ı nusret-âşiyân ve cüyûş-ı zafer-nişân hizebrân-ı kıtâl ve seyyidân-ı ebtâlile semend-i âteşîn-na'l ü âhenîn-süm ve hınk-i kûh-peyker ü gerdûn-sirâ' ve kümeytî-düm licâmın cânib-i mecâl-i enbûh-ercâya icâle kılup râyet-i la'lîn-efser ve hâl-i muzaffer-ser ü ferhunde-manzarun vechin a'dâ-i dînün kahr ü kam'ı cihetine müvâcehe kılup ve erkân-ı devlet ve vüzerâ-i bâşevket kim ser-rîşte-i dilâverî ve neheng-i bahr-ı bahâdurî ve pervâne-sıfât şifte-i fetîle-i şem'-i veğâ ve semender-âsâ âşüfte-i nâr-ı heycâdur cuyûş-ı ebr-cûş ve cünûd-ı ra'd-hurûş ve sâ'ika-gûş mübârizlerle cihet-i düşmen mecrâsına cereyân gösterdiler ve taraf-ı şâhdan [16a] ensâr-ı nusret-penâha turuk-ı ilmden vâlî olan mevâlî "*İnne ebvâbe'l-cenneti tahte zilâli's-süyûf*"³⁸ hadîsiyle i'ânet ve "*În testeftihû fekad câekümü'l-feth*"³⁹ âyetiyle istimâlet "*În yekun minküm işrûne sâbirûne yağlibû mi'eteyn*"⁴⁰ mübeşşiriyile kuvvet-i ifâdet "*Lâ gâlibe lekümü'l-yevme mine'n-nâsi*"⁴¹ beşîriyle beşâret idüp vilâyet-i Üngürus'un âdûya tâbî' olan semtinden tek-i tekâverân ve pûy-ı båd-pâyânıla yürüyüp bir menzilde ilkâ-i asâ ve bir merhalede lebeb-i rahl-i irhâ itmeyüp kal'a-i İrşek ve Şaklos ve Kapolna nâm mu'teber hisârları feth idüp sene-i mezbûre Zilhiccesinün yigirminci günü Şilye nâm kal'ayı yağma kılup asker-i İslâm'a serdâr olan âsaf-ı şehriyâr yigirmi mikdârı mu'teber hisâr feth idüp sene tis'a ve selâsîn ve tis'a mie [16b] Muharremünün sekizinci günü adû-yı dîne müte'allık olan bünyân-ı rasîsul-esâs ve bârû-yı ser-efrâzı havâyâ temâs bulan Kösek dimekle meşhûr kal'aya uğrayup irhâ-i lebeb ve cerr-i inâna ruhsat gösterüp bir hisâr şühûd itdiler kim handak-ı ka'rı zemîne ve bârûsı çarh-ı berîne irüp tâk-ı evvânı Keyvânile berâber bülend-i ser-firâzide

³⁸ "*Şüphesiz cennetin kapıları kılıçların gölgesi altındadır*".

³⁹ "*Eğer siz fetih istiyorsanız, işte size fetih geldi!*" (Kur'ân-ı Kerim, 8/19).

⁴⁰ "*Eğer içinizde sabırlı yirmi kişi bulunursa, iki yüz kişiye galip gelirler*" (Kur'ân-ı Kerim, 8/65).

⁴¹ "*Bugün insanlardan sizi yenecek kimse yoktur*" (Kur'ân-ı Kerim, 8/48).

bilâ-farkın fark-ı ayyûkıla hem-ser bel kulle-i simâk ve kunne-i kubbe-i eflâkden bâlâter

Beyt

*Görinür kulesinden çarh-ı tâsi‘
Derûn-ı çâhda bir bedr-i lâmi‘
Sanur ol kal‘adan iden nigâhı
Semâyı çeşme mâyn çeşm-i mâhî*

handakının umk-ı ka‘rı zemîne makrûn ve arzı farzdan? bîrûn dâhil-i mâyile meşhûn misl-i Ceyhûn kal‘ayı ihâta idüp varoş-ı merede-i müşrikîn ve küffâr-ı bî-dînile memlû bir azîmü’s-[17a] sevâd me’vâ-yı ehl-i inâd şehrdür kim âdem gülüsü furseng-be-ferseng yir gider ol diyârda müctemi‘ olan küffâr piyâde vü süvâr mukâtele eclîçün mukâbeleye geldüklerinde âsâkir-i gerdûn-me‘âsir lüyûsının her biri kim zahâmet ü cesâmetde mânend-i kûh-ı mehîb ve sümüvv-i senâm-ı şecâ‘atde çün tavd-ı azîm ayyûka karîbdür her taraftan şîr ü neheng bebr ü peleng-misâl hamle kılup hınk-i çehâr-per ve rûyîn-sîne-der ve kâf-ı kûpâl-i târik-i şikâf ve hurtum-ı gürz-i elbürz-kâfile meydân-ı dem-âlûd-ı heycânî heyecân-ı seylâb-ı dimâdan hem-reng ve taberhûn gösterdiler reşk-i sihâm ve darb-ı husâmdan ser ü sîneler şikâf ve süyûl-i ceyhûn-ı hûndan mânend-i âfâk şafak-gün garîk-i dimâ-i etrâf olup ser-i gebrân şebîh-i gûy [u] çevgân [17b] meydân-ı ma‘reke de gâltân olup emvâc-ı deryâ-yı neberdün telâtu-mından ve arsa-i masâffun zelzelesi izamından sûret-i feza‘ rûz-ı ekber müşâhede olınup asker-i İslâm’a serdâr olan vezîr-i şehriyâr ve âsaf-ı sebük-rûh u sengîn-kirdâr ki ekimme-i(?) heycâ ve şîr-i jiyân ve hizebr-i kâr-zâr yâ peleng-i demândur esedd-i pîşe-i ceng ve zırgâm-ı dilîr-i âteş-i çeng misâl-i dest-bürd-i cesâret ve cihân-merdi ve cür‘et idüp zulumât-ı ma‘ârik-i in‘ikâs nisâl-i rimâh ve îzâh-ı işti‘âl-i silâhıla münselih kılup mukâbele idenleri tu‘me-i şimşîr-i âteş-bâr ve gîdâ-yı tîg-ı sâ‘ika-kirdâr idüp bâkîsin lokamât-ı seyf-i serkeş sâkî-i câm-ı hatfdan bâkîkeş eyledi esbâb-ı ceng-i [18a] hisâr ihzâr olunmadığı sebebden pâdişâh-ı zafer-yâb ve şehriyâr-ı devlet-cenâbdan emr ne idügin îlâm taleb itdükde ittikâ vü istinâdum ilticâ vü îtimâdum kuvvet-i kâhire-i kahrıla Ekâsire’nün tâkını bî-tâk ve tâk-ı Kısra’sın kesr eyleyüp fikarât-ı zahrın kasm ve kayasıranun “Lekata’nâ⁴² minhu’l-veîn⁴³ samsâmıla a’nâkın fasm? iden kakhârâdur “Nasrun minallâhi ve fethun karîb⁴⁴ “Ve inne avne’llâhi ni‘me’r-rakîb⁴⁵,

⁴² Lekata’nâ: vekata’nâ (metin).

⁴³ “Onun şah damarını keser atardık”, (Kur’ân-ı Kerim, 69/46.)

⁴⁴ “Allah’tan yardım ve yakın bir fetih (vardır),” (Kur’ân-ı Kerim, 61/13)

⁴⁵ “Allah’ın yardımı ne güzel bir koruyucudur”.

nidâsın gûyâ olup cehd-i azâyimin imzâ ve sa'y-ı inânın irhâ eylesün” diyü fermân olındukda bebr-i meydân-ı peykâr ve hizebr-i pîşe-i kâr-zâr emriyle havâli-yi hisâr istis'âd-ı zılâl-i elviye-i zafer-hısâlile muğtenem ve hıyâm-ı hümâ-kıyâm encüm-haşemile muhayyem olup ra'd-nazîr sâ'ika-te'sîr tûfeng ü tîrile cenge [18b] şürû' idüp bir nice gün neberd mümtedd olup kuleli-refî'ası mülâsık-ı çarh-ı berîn ve burûc-ı menî'ası mülâhık-ı felek-i Pervîn olan kal'anun kal'ında imhâl olup fethine mecâl olmaduğı sebebden ol fitnat-ı Utaridide ahz-ı rihân? ve sâbık-ı kasab-ı meydân olan server-i serdâr-ı asâkir-i ehl-i îmân ve vezîr-i tevîz-i şehriyâr-ı cihân kim

Beyt

*Kader tedbîrine olmuş murâfık
Kazâ her râyını görmüş muvâfık
Ne gerdûn gösterür gerden-dırâzî
Ne fermânından eyler ser-firâzî
Süvâr oldı sipâhun gerçi varı
Kavîdür fikret atının süvârı*

diyüp umûmen Anadolu askerine emr idüp kal'a kurbında olan cebel-i eşcâr serdestesinden handakı mâlâmâl [19a] itdükden sonra tilâl-i râsihât cibâl-i şâmihât mesâbesinde tâk-ı tavkı ayyûka müsâvî püşteler peydâ idüp ceng-sâz sipâhiler ve tûfeng-endâz yeniçeriler üzerlerine çıkup tîr ü tûfegile içerüden top u zenberekle neberd idüp ka'ka'a-i silâh-ı rüesâ vü ru's ve nefir-i nây ve hurûş-ı kûsdan âvâze-i ceng ü âşûb ve sadâ-yı gâvga-yı veğâ ve hurûb tâs-ı nigûn-gerdûna düşüp efgân u feryâd kubbe-i Pervîn'e ve çarh-ı berîne yitişüp sem'-i gerdûna tanîn ârız eyledi. İştigâl-i zirâm ve tetâyür-i sihâm mecâle tezâyuk âcâla tesâbuk virüp deverân-ı savâ'ık u kavârı' ve ihâta-ı riyâh-ı za'âzi' tereng-i tîr ve çâkeçâk-i şimşîr sem'-i sımâhı ker ve kuvve-i a'dâyı bî-fer kılup [19b] kulûblerine hanâcir ve a'nâklarına seyfi-bevâtir vusûl-i ... hamâm ve merâret-i husâm zevkân hâsıl idüp mevt-i ahmeri ayânen ve azâb-ı ekberi hakikaten ve beyânen müşâhede itdürdiyise zarûri Mankolaş nâm ban halkıla emân çağırıp hisâr kapusın açup sâklarında kayd yedlerinde gull u bendle kefen ber-gerden idüp çıkup at ayağına baş koyup itâ'at itdüklerinde emân virüp harâca kesildi.

Tis'a ve selâsın ve tis'a mi'e senesi Muharrem'inün sekizinci günü inhizâm-ı asker-i keferi yigirmi altıncı günü feth-i kal'a-i fecere müyesser olup “*Kad efla'l-mu'minûn*”⁴⁶, ve “*Nasrun minallâhi*”⁴⁷ târih vâkı' oldı. Sâhib-kırân-ı devrân

⁴⁶ “Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir” (Kur'an-ı Kerim, 23/1).

⁴⁷ “Allah'tan yardım (vardır)”, (Kur'an-ı Kerim, 61/13).

ve şehriyâr-ı hü mâ-âşiyân “*Edâme’llâhu ‘umrehu ilâ ye’vmi’l-mîzân*”⁴⁸ Üngürus'un düşmene tâbi’ [20a] olan etrâfinun ve Nimçe diyârınınun kal’aların yıkup kurâların yıkup vilâyetlerini tâlân halkını esîr ü nâlân idüp küfât-ı ebtâlile masûn kümât-ı ricâlile meşhûn kalbi Ebân meymenesi Razvâ meyseresi Lübnan olan cüyûş-i Osmâniyye ve asker-i İslâmiyye’yile cem’iyyet-i kiralı tecessüs iderek yürüdükde tantana-i ümmet-i Muhammedî ve debdebe-i kûs-ı millet-i Ahmedî’nün sît-i pîrûzı ve sadâ-yı mübârek-rûzı bir vechile bürûz eyledi kim kırâl-ı bî-dînile müctemi’ olan müşrikînün tefârik-i a’zâlarına hevl sârî ve mizâc-ı dimâlarına havf târî olup arzı sâyine? cibâli mâine nücûmı münkedire semâyı münfatıra zann idüp semt-i tedbîr-i nâsî ve savb-i savâb-ı sâhî inân-ı tedâfi ve tedârük [20b] dest-i ihtiyârlarından rübûde ve meslûb olup harîk-ı tenevvür-i anâ ve garîk-i lücce-i deryâ-yı belâ vâkî’ oldılar, kırâl-ı ser-nigûn-peyker çün savlet-i leşker ve sadmet-i sipâh u askerden âgâh olup ayn-ı yakînile mu’âyene eyledi kim bu ceys-i deryâ-misâle mukâvemet ve muhârebeye tâkat vehm ü hayâl ve farz-ı muhâldür ser-geşte-i beydâ-i hayret ve ğarka-i deryâ-yı fikret vâkî’ olup her cânibe kim nazar ilkâ ve her cihete kim teveccüh ilticâ gösterdi meredesini havf u hirâsıla lertzân haşyet-i bî-kıyâsıla girîzân görüp semt-i ikbâlden sime-i idbâra istikbâl idüp ser-geşte-i bâdiye-i dalâlet ve vâdî-yi hayret olup unvân-ı emrde sûret-i inhizâm müşâhedesiyle “*Ke-ennehum humurun mustenfirah Ferrat* [21a] *min kasverah*”⁴⁹ nifâr u firâr meslegine sülûk eylediler.

Mâdâm ki cedd ü baht nasr u avn olmaya cidd ü cehd bâtul ü zâyî’ olup her bâr kim kalem-i dest-i kazâdan safha-i levha levha-i hatt-ı kader muharrer olup bir emr mukadder olmaya si’âyet ü sa’y heder ve ğayr-ı nâfi’ olduğı sebebden sûret-i ikbâl-i devlet ma’nâ-yı züll-i mezellete tebeddül ve kemâl-i hâl-i su’ûdet nuhûset ve zevâle tahavvül idüp kesret-i uded ve fart-ı ühbetden istimtâ’ ve efzûn-ı mâl ve enbûh-ı ensâr-ı ebtâlden intifâ’ görünmeyüp alâmât-ı ru’b u inhizâm ve emârât-ı za’f-ı ikdâm ve alâyim-i inkisâr-ı kuvvet-i akdâm hengâm-ı tulû’-ı leşker ve fercâm-ı sutû’-ı talâyi’-i askerde zuhûr idüp fezâ’at-i ehvâl ve fezâhat-i ahvâlile şebîh-i cerâd-ı [21b] münteşire intişâra meyl idüp çün ğubâr-ı müşâr târmâr olup ol cemm-i ğafir ve cem’-i kesîr karîn-i kîtâl ve mukaddime-i cidâlsiz “*Teraktü dârahum havsen bevsen*”⁵⁰, meseline muntabık oldılar.

Tebellece’i’l-eyyâmu ‘an ğurreti’d-dehri
Ve hallet bi ehli’ş-şirki kâsimatü’z-zahri
Fe yâ leke min fethin ğadâ zînete’l-verâ

⁴⁸ “Allah hesap gününe kadar ömrünü daim eylesin.”

⁴⁹ “Onlar sanki arslandan kaçan yaban eşekleridirler”, (Kur’ân-ı kerim, 74/50-51).

⁵⁰ “Onların memleketini dağımk bıraktım”.

*Ve vâsitate'd-dünyâ ve fâidete'l-'umri
Lekad câe min hâtifi'l-ğaybi târîhuhu
Ve hebbet 'ale'l-mü'minîne riyâhu'n-nasri'⁵¹*

Pâdişâh-ı ferhunde-fâl huçeste-hisâl çün sıfat-ı mültekâ-i bahreyn hırâb-ı saffeyn itbâk-ı tarafeyn olmaksuzın kırâl-ı bed-fi'âl bilâ-kıtâl firâr itdügine münkesirü'l-bâl olmuş iken kulüb-ı müşrikîne ra'b ilkâsiyla hezîmet vukû'ı mu'cize-i Resûl aleyhi's-selâm [22a] âsârından olması mülâhazasıyla sarây-ı derûnı pür-sürûr ve hâne-i kalbi beyt-i ma'mûr olup yürimekile İspanya'ya müte'allik bir kûh-ı âsumân-şükûhun dâmen-i tavkına kadem vaz' itdiler kim kılâ'ıla ma'mûr Birmek dimekile meşhûr vilâyetdür yıkup yakup sene-i mezbûre Safer'inün yidinci günü Kirberi hisârın Korkarındar kal'asın yağma idüp onıncı gün Kalayis nâm mevzi'e nüzûl idüp ârâm eylediler ol diyârın zu'm-ı fâsidlerince dilîr ü nâm-dâr gençlerün buhâr-ı tama'-ı tuğyân cevî-i dimâğlarına su'ûd eyleyüp şecâ'at u riyâsetlerine i'timâd-ı küllî idüp kıtâl kasdına asker-i dalâl cem' idüp fırsat kemîn-gâhında kümûn itmişler idi.

Beyt

*Uyandı çün çerâğ-ı âsumânî
Oda yandurdu gâhı Kehkeşânî
[22b] Açıldı hayme-i pîrûze-peyker
Tınâbından görindi şemse-i zer
Meger feth oldu bu bârû-yı eblak
Ki şim[i]n burcına nasb oldu sancak
Ne şâh olur bu nut'un? şehriyârı
Kapar bin beydak-ı ferruh-nigârı
Güneş bir nîze urdu Zengübâr'a
Kim oldu perde-i şeb iki pâre*

Ya'nî ğurâbı şeh-peri nesri mestûr idüp safha-i miski kâfûr tutduğı vaktde dilîr ü dîndâr ve vezîr-i şehriyâr ser-leşker-i ehl-i İslâm "Nasarahullâhu ilâ yevmi'l-kıyâm" kim sultân-ı muzaffer-fer ve pâdişâh-ı nusret-peykerden bir göç ilerü gideridi.

⁵¹ "Zamanın başında günler ağarmaya başladı, müşriklerin başına bellerini kıran bir hadise geldi, ne güzel bir fethin var ki o, insanlığın süsü, dünyanın mücevher taşı ve ömrün kârı, onun tarihi ğaybtan bir ses olarak geldi ve müminlerin üzerine zafer rüzgârları esti."

Beyt

*Kemin-gâh-ı adûdan ol hazer-nâk
 Ki destânla sinen kılmaya çâk
 Gözüni ayırma bir lahza kemînden
 Kümûn itmiş ola şâyed ki düşmen*

[23a] diyüp ebtâl-i ricâl-i tüvânâ-mecâlden birkaç güzîdesin ilerü gönderüp tecessüs itdürdi ahvâl-i ehl-i kümûn hüsn-i tetbîr-i zû-fünûn ile bürüz idicek beynde olan mesâfenün sühûl ü sı‘âbın ve şîb ü şî‘âbın berk-ı hâtif ve rîh-i âsîf misâl rekza-i vâhidede tayy idüp kâr-ı rezmi sâhte ve nâyire-i harbi sühte kılup mukaddimât-ı ti‘ân u zırâbı lâzimetü’l-intâc ve niyâl-i nevâzil-i kazâ ve süyûf-ı sevâbık-ı kadere sineler omaç idüp intikâm tîğın niyâmından ve seyf-i müzehheb-i udvânı kırâbından ihrâc eylediler kim tedârük-i kısâs-ı a‘dâ ve irâka-i dimâ-ı husamâ ideler.

Mesnevî

*Olup rezm içre sancaklar ser-efşân
 Sabâ perçemlerin kılmiş perîşân*
 [23b] *Harîr-i sûrh bayraklar güşâde
 Sünüler her tarafdan ser-nihâde
 Semâya ağıdı çün a‘lâmı gerdün
 Salındı zih kemânna neberdün
 Çeküp ol günde perde gerd-i şeb-reng
 Boyandı göklere âvâze-i ceng
 Tereng-i tîr ü tîğün çâk çâki
 Ker itdi çâk idüp sem‘-i simâki
 Sehâb-ı muzlimi gerd-i müşârun
 Büridi hâlini vech-i nehârun
 Tutup kan bahrı etrâfın sipîhrün
 Başından aşdı mevci mâh u mihrün
 Aceb nakş itdi tîğ u nîze serde
 Ki yazdı çeşm ü ebrû küştelerde
 Görüp miğferde gürzün istikâkın
 Felek isterdi korhudan helâkin
 Kılıç berkinden ü ra‘d-ı kemândan
 Ecel ok gibi yağar âsumândan
 Kılıç serde yir itmiş pâda sancak*

Sünüler sîneler gözlerler ancak
Boyandı göklere âvâz-ı kûsı
Ğubâr itdi havâyı âbanûsî
Çıkup kan bahrı tâ bâlâ-yı ayyûk
Pür olmuş hûnla her tâs-ı mancûk
O gün mehterlik idüp halka gerdûn
Kurar başdan ayağa çâdır-ı hûn
[24a] *Zihî hey'et ki düşmüşdi neberde*
Ki zehre komamışdı şîr-i nerde
Cehennem gibi kızmış âteş-i ceng
Cihâm yakmağa itmişdi âheng
Şu resme oldı gün hengâmesi germ
Ki pûlâdı iderdi mûmdan nerm
Tutup harrile kûhun dâmenin dıkk
Belürdi sengde hummâ-yı muhrik
Şu resme tîz eserdi bâdı cengün
Ki kadrin kâha saymaz kûhı sengün

Hazâhez-i tekâvürân ve haşhaşa-i bâd-pâyân cemceme-i ciyâd ve gamgama-i ecnâd muhâlata-i sufûf ve mülâ'abe-i süyûfdan âfâk muğber hamâlîk-i(?) ahdâk muhmer olup râyât-ı muhârebe gâh meftûh u mülteví ve mansûb ve elviye-i veğâ-yı pür-gavgâ gâh mazmûm ve mekyûb görünüp ol mâcerânun cereyânından kan seylâbının heyecân-ı seyelânı ercâ-i ezyâl-i cihânı ser-â-ser hûn ve cüyüb-ı cevânib-i **[24b]** âlemi çün pençe-i mercân kanı vü şafak-gûn gösterüp bir ceng-i azîm oldı kim nighbânân-ı ahkâm-ı cedâvel ... eflâk ve dîdebâbân-ı suverhâne-i sütürlâb tahte-i hâk ve serâbende-i âvâzehâ-yı efsâne-i nîreng-i gerdûn ve güyende-i te'sîr-i füsûn-ı esîriyyât-ı bûkalemûn vasfını beyân mislini ayân idemediler.

Müsâ'ade-i rûzgârdan âkıbet-i kâr bu pergâr-ı sa'âdet-medâr üzerine deverân ü incirâr gösterdi kim, nesîm-i inâyet-i Rabbânî ve sabâ-yı nusret-i Samedânî hübübindan tebâşîr-i sabâh-ı baht-ı pîrûzî ve inficâr-ı fücûr-ı isbâh-ı ferhunde-rûzî metâli'-i şümûs-ı a'lâm-ı a'lâm akdâr-ı cihân-efrûziden tulû' eyleyüp Âsaf-ı gâzenfer-fer mansûr u muzaffer olup fursat-ı infâd-ı âteş-nefâd-ı leşker ve galebe-i **[25a]** sipâh-ı nusret-yâb nazret-iyâb müyesser oldı. Dârgîrde tu'me-i şimşîr olmayanlar kim giriftâr u esîr olup bâd-hâne-i nîreng-füsûn olan kelle-i bî-mağzlarını tîğ-i bî-dirigle cife-i tenlerinden cüdâ ve kâleb-i pelidler kim vukûr-ı cehennemdür hîme-i âteş-i veğâ kılup hâkisterin edrâc-ı riyâha

idrâc eylediler “*İnne’l-munâfikîne*⁵² *fi’d-derki’l-esfeli*”⁵³ kavlinde olan “*İnne’l-kâfirîne fi’d-derki’l-esfeli*” târîh vâkî‘ oldu. Hazret-i cümletü’l-mülk paşa “*yesserahullâhu fi’d-dâreymi mâ yeşâü*”,⁵⁴ pâdişâh-ı zafer-yâb ve şehriyâr-ı devlet-cenâba mülâkî olup hemîşe a’dâ ser-nigûn u zebûn akdâh-ı cûfûnları hûnâb-ı eşkile mânend-i ekbâd pür-hûn olsun diyü du‘â itdükde kuvvet-i cür‘etine ve fart-ı şecâ‘atine istihsân u tahsîn idüp âferîn [25b] karîn kıldı. Andan yüriyüp sene-i mezbûre Safer’inün on yidinci günü İspanya kıral-ı bed-fi‘âl-i küfr-âyînün kadimî mesken-i hasâret-mekîn ve taht-gâh-ı şekâvet-kemîn olan Ğıradçaş nâm şehre varılup alâ vechi’l-ihimâm tettebbu‘-ı tâmm olunup la‘înün nâm ü nişânından eser zuhûr itmeyicek ol vilâyetün sahrâ vü kühsârda olan küffâr-ı hâksârınun inâd idenlerini tu‘me-i şimşîr ve sâyirini esîr kılup emvâl-i ğanâyim ve esbâb ü behâyim ile muġtenem olup mahall-i karâr ve mesken ü medârların târ u mâr ve ihrâk bi’n-nâr eylediler. Andan göçüp Mun nâm nehr geçüdinden geçüp keferenün kal‘aların ve vilâyetlerin yıka yaka giderken Seman nâm kal‘adan bir mikdâr füccâr-ı bed-kirdâr [26a] ve eşrâr-ı pür-idbâr çıkup mukâteleye kasd itdüklerinde mücâhidân-ı deryâ-cûş ve muvahhidân-ı ejderhâ-hurûş ve dilîrân-ı devlet ü dîn ve mübârizân-ı nusret-karîn ol fırk[a]-i hâsirîn ve kavm-i dalâlet-âyîni tîġ-ı hûn-rîz ve tîr-i ser-tîz süyûf-ı âbdâr-ı âteş-bâr ve hırâb-ı tâbdâr-ı hurşîd-vârun zebûn ve cigerlerini pür-hûn idüp tarfetü’l-ayn içinde kimin tu‘me-i şîr-i şimşîr ve kimin ejder-i kemend-i düşmen-gîrile esîr itdiler memâlik-i düşmenden Üslün dimekile meşhûr ma‘mûr vilâyetün fethine kasd itdüklerinde mefâtîh-i kılâ‘ ile halkınun harâcî gelüp itâ‘at itdükleri cihetden varmadan ferâġat eyleyüp Dırava suyının taraf-ı âharından gelüp mürûr-ı mücâhidân-ı Keyvân-rezm ve ubûr-ı mübârizân-ı Behrâm-azm için [26b] vasfî esmâ‘a girmemiş ve mislini gözler görmemiş tâk-ı vesî‘ ve binâ-yı refî‘ felek-âsâ bir cisr-i vâlâ tertîb ü peydâ eyleyüp Safer’ün yigirminci günü Sultânü’l-ġuzât ve’l-mücâhidîn kâtilü’l-kefere ve’l-müşrikîn yümn ü iclâl devlet ü ikbâlile ve asâkir-i deryâ-mevc fevc fevc mürûr u ubûr eylediler.

Fezleke-i kelâm-ı mücmel ve mecmû‘a-i cümle-i makâl-i emel oldur ki, pâdişâh-ı zafer-yâb ve şehriyâr-ı devlet-cenâbun rikâbında bir feth-i ferhunderûz ve nusret-i âlem-efrûz ü pîrûz yemînen ve yesâren bürûz eyledi kim, bu üslûb üzerine ġâretün nakş u tasvîri ve bu mesâbede hasâretün tahrîri bir âyîne-i hayâlün haddinde resm ü manzûr? ve bir dîbâce-i zamîre hâme-i [27a] fikretile

⁵² münâfikîne: kâfirîne (metin).

⁵³ “*Şüphesiz ki münafıklar, cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar*”, (Kur’ân-ı Kerim, 4/145).

⁵⁴ “*Allah iki dünyada dilediği gibi onun işlerini âsân eylesin*”.

reşm ü muharrer görünmemişdür. İnhizâm-ı küffâra “*Kad inhezemeti'l-küffâru fethu hisâr, Kad fûtiha bi-'avni ehadi cenâb*”⁵⁵ târih vâkı' oldu. Pes melik-i melekü'ş-şiyem gâyet hoş-dil ü hurrem olup “*El-hamdulillâhillezî ezhebe anna'l-hazen*”⁵⁶ vird-i zübân idinüp didi kim: “İlâhî! Hudâvend-i cân u cihân ve Hâlık-ı ins ü cân âferînende-i mâh u mâh-tâb ü Pervîn ve hüveydâ kunende-i âsumân u zemîn, tâc u tâc-dârdan ganî ve gencîne-i dârdan müstağnî bir sultân-ı mâlik-i mülk-bahşsın kim zamânede sâhib-kırânem, pâdişâh-ı devrânem rub'-ı meskûna hânem diyenler dergâhında mûrdan hor ve deryâ-yı azametünde şebnemden kem ü makhûrdur minnet-i firâvân ve sipâs-ı bî-pâyân sen sultân-ı Yezdân'a [27b] olsun kim in'âmun olan ahd ü devlet ve devr-i saltanatında bünyâd-ı dîni râsih ve bünyân-ı İslâm'ı mânend-i cebel şâmih kavâ'id-i şer'î mûmehhed ve mebânî-i mebâdî-yi îmânı bir vechile müşeyyed kıldun kim ol esâsa vürûd-ı vehen vehmde muhâl ve ol binânun ârızına urûz-ı fütûr dâyire-i akılda müstahîl ve hayâl ihsâs olunup “*El-mü'minûne mesrûrûne bi'l-'avn*”⁵⁷ târihinde mü'minîni mesrûr eyledün” didi.

Safer'ün yigirmi birinci günü “Boğodice” nâm hisârdan Öşek Kal'ası cânibine teveccüh eylediler bebr-i meydân-ı peygâr ve hizebr-i bîşe-i kâr-zâr ahter-i burc-ı celâdet ve gevher-i dürc-ı salâbet kutb-ı felek-i şehâmet ve merkez-i dâyire-i şecâ'at peleng-i kulle-i veğâ ve neheng-i lücce-i heycâ düstûr-ı cihân-dâr [28a] ve vezîr-i tefvîz-i şehriyâr azîmet-i âlî-nehmet ve teveccüh-i sa'âdet-zamîmet zuhûra getürüp izn-i sultân ile keferenün âbâdân memâlikinden olan taraf-ı yemînde semt-i mağrib-zemînde “Zağrib” dimekile ma'rûf diyâr fethine müteveccih olup kurâlarını yakup halkını esîr idüp ne denlü kılâ'-ı şedidü'l-esâs ve husûn-ı şeyâtîn-istînâs varısa alup harâca râzı olup istîmân idenlere emân itmeyenleri tu'me-i tîğ-î âteş-nişân idüp nusret ü ikbâl ve rıf'at u iclâlile pâdişâh-ı cihân ve şehriyâr-ı zamâna makarr-ı dilîrân-ı şecâ'at-nijâd ve mekân-ı dilâverân-ı celâdet-nihâd eşref-i bilâd-ı nusret-âyâd kal'a-i Belgrad kurbında vusûl bulup Rebi'ulevvel'ün on yidinci günü râyât-ı hümâyûn-ı [28b] zafer-makrûn Belgrad'a vusûl bulup nâm-dârân-ı ecnâddan her ferzâne-i kavî-i'timâda kim istihkâk-ı mübâşeret-i meşâğıl-ı sipeh-dârî ve isti'dâd-ı tefvîz-i mansıb-ı sipehsâlârî müşâhede olındı menâsıb-ı in'âm için tevkî'-i refî'-i hümâyûn-tuğrâ ve menşûr-ı belîğ-î ekâlîm-ârâ tecdîdine emr-i lâzımü'l-ımtisâl ve hükm-i devlet-nişân ve sa'âdet-misâl ifzâl olındı ve etrâf-ı âleme bu fethün mübeşşirleri vusûl bulup âvâze-i hayr-makdem ve sadâ-yı tebşîrle âlem mütebeşşir ü hurrem olup

⁵⁵ “Hisarın fethi sırasında kâfirler hezimeye uğradı, saygıdeğer birinin yardımıyla fethedildi”.

⁵⁶ “Bizden tasarı gideren Allaha hamd olsun”, (Kur'an-ı Kerim, 35/34).

⁵⁷ “Müminler yardımdan dolayı sevinçlidirler”.

vusûl-i mübeşşire “*Câe’l-beşâretü*”⁵⁸ ve husûl-i meserrete “*Fehasale’l-meserretü*”⁵⁹ târih vâkı’ oldu. Hakan-ı mansûr-baht ve sultân-ı âsumân-taht kim feth-i râyi’ ve nehc-i şâyi’ kavlı metin ve nusret-i müstebîne karin oldu mânend-i cenâb-ı [29a] âfitâb-ı cihân-tâb mahall-i tulû’ına insırâf gösterdi râyât-ı huçeste-kudûmun sâyesinde nâsiye-i devlet-i güşâde-ebrûnun peyvestegî-i inkişâfâtından envâ’-ı sa’âdât ve ecnâs-ı kerâmât müterettib ve müyesser görindi. Bu feth-i meymûnun yümn-i kudûmından mülûk-i ekâlîm bî-karîne-i da’vet ve zamîme-i minnet pâdişâh-ı âlem-penâhun ulüvvi cihetine inkıyâd vechin tevcih eyleyüp cenâb-ı feth-me’âbun hademi ve haşemi silkine insilâk ve intizâma ve a’lâm-ı zafer-bahş u baht-efzûnun taht-ı zilâlînde kıyâma dest-i rızâyıla ubûdiyyet kemerin vech-i istihkâm üzerine cân miyânına şedd ve Ye’cûc-i fitne-i tuğyâna ihlâsı sedd idüp didiler kim [29b]

Beyt

*Kamumuz cân u dilden çâkeründür
Güherin cümlemüz hâk-ı deründür
Süleymânsın kamu bir kemterîn mûr
Denizsin sen bizüz kem katreden hor
Deniz kandan habâb-ı hor kandan
Süleymân tahtı kandan mûr kandan
Güneşsin eylerüz sâyende ârâm
Olupdur cümlemüz fermânuna râm*

Ol mâh-ı âfitâb ve pâdişâh-ı âli-cenâb katarât-ı emtârdan efzûn ve dâyire-i şumârdan bîrûn sipâhıla pîrâmen-i dâmen-i dâyireyi ma’mûre-i âfâkı devr itdükte ordu-yı hümayûnunun havf-ı yasağı ve tabl-ı adâletinin sît ü sadâsı eknâf-ı hengâme-i hengâm-ı rûzgâra sârî olmasıyla ahâdd-ı ecnâddan bir ahad tahammül-i külfete ve mukâsât-ı şiddete giriftâr olmayup hiç bir bünyân ol enbûhun sademâtından inhizâma meyl eylemedi. [30a]

Beyt

*Ne yağı gibi bâğı yıkdı bâğî
Ne hod kem oldı bir mûrun ayağı*

⁵⁸ “*Müjde geldi*”.

⁵⁹ “*Sevinç hâsil oldu*”.

Sefer-i cihâd teveccühine târîh vâkı olan zamân-ı hurrem ferhunde⁶⁰ olduğı târîhün ahsen-i evkâtında ve eşref-i sâ'âtinde müstekarr-ı izz ü saltanat va karârgâh-ı asıl-i memleket ve pâ-y-taht ü makarr-ı devlet ü tahta ğânimen ve râġimen nişât u râhat-ı rûhıla vusûl bulup nusret feth ü fütûhıla hulûl eyleyüp medâr-ı dâyire-i memleketde sene-i mezbûre Rebî'ulâhîr'inün üçüncü günü pençşenbih⁶¹ serîr-i saf-derî ve müttekâ-yı saltanat u serverî üzerine ittikâ gösterüp bahâ-yı vakârıla hüsn-i karâr tutdı.

Beyt

Hümâ-veş sâyesin saldı zamâna

Serîri ağıdı evc-i âsumâna

Yüzinden güldi vechi nev-bahârın

Safâ toldı derûmı cûyibârın

[30b] *Felekler toldı iş âvâzesinden*

Cihân turdı tarab dervâzesinden

Revâc oldı yine bâzâr-ı işret

Pür oldı âleme âsâr-ı işret

Tarâvet buldı adlün sebze-zârı

Yile vardı cefânun kâr u bârı

Fe yâ leke min yevmin tekâmele hüsnühü

Fe rakkat havâşîhi ve râket menâziruhu

Kadat bi tebâşîri's-sürûri sudûruhu

Ve neylu'l-münâ a'acâzuhu ve evâhiruhu

Bi tâli'i sa'din lâ teğîbu nücûmuhu

Ve zâidi hazin lâ teğîb beşâiruhu

Le harrat 'ala't-turbi's-semâu ve zülzilet

Vevâsihi iclâlen ve ğîdat zevâhiruhu⁶²

Bâzâr-ı fisk u fücûr teferruk ü fütûrda ve metâf-ı şerr ü hasâr sime-i bî-revâcî vü kesâd semtine müteveccih olup erbâb-ı hayr u emânet pâ-y-ı huzûr-ı selâmeti

⁶⁰ Yazmanın kenarına 939 tarihi not edilmiştir. Ferhunde kelimesi de ebced hesabına göre aynı tarihi vermektedir.

⁶¹ "Sene-i mezbûre Rebî'ulâhîr'inün üçüncü günü pençşenbih" ifadesi sayfanın kenarındadır.

⁶² "Güzelliği kemale eren ne muhteşem bir gündü, içi ince ve yumuşak görünümü ise çok hoş. Baş tarafı sevinçli müjdelere geçti, son tarafı ise dileklere ulaşmakla sona erdi. Yıldızları batmayan güzel talihi ve müjdelерinin kaybolmadığı bol kısmeti ile birlikte, ona saygıdan dolayı gökyüzü secdeye kapanır, dağlar sarsılır ve zenginlikler kaybolup giderdi."

dâmen-i emn ü emâna cerr eyleyüp me'mûn ve ahzâb-ı [31a] şerr ü hiyânet giribân-ı uzlet ü batâletde ser-nigûn ve erbâb-ı cevr ü te'addî mismâr-ı insâf u intisâfıla beste ve esbâb-ı refâhiyyet-i ra'ıyyet bahâ-i vifâk u hüsn-i ittifâkıla husûle peyveste enhâ-i ercâ-i vilâyeti lutf-ı iğtinâ vü isti'mârıla ma'mûr ve askâ' u erbâ'-i mülki i'tidâ-i kuttâ'-ı turuk ve teğallüb-i evbâşdan mehcûr kıldı gâyet-i şecâ'at ve nihâyet-i mehâbet ve vufûr-ı fitnat ve kemâl-i mürüvvet ile mekârim-i âbâ-i kirâmın ihyâ ve mehâsin-i ahlâk-ı ecdâd-ı izâmın ibdâ idüp ifâza-i ihsânât ve izâ'a-i in'âmât ve istifâ-i matâmi'-i nâs tahsîl-i merâkî-yi havâtır ve celeb-sipâs? düh aksâyı gâyet-i iştihâr mânend-i şemş muntasıf-ı nehâr derecesinden [31b] mütecâviz olup zübân-ı ehl-i zamân ve rikâb-ı kulûb-ı erbâb-ı cihân şükr-i mevâhib şükr-bâr ve turuk-ı ni'am-ı bî-kerânile girân-bâr oldılar. Fezleke-i kelâm ve cümle-i makâl-i ahsen-nizâm oldur ki hâme-i müşgîn-zübân ve kilki anberîn-dehân ol pâdişâh-ı mübârek-nihâd ve şehinşâh-ı meymûn-i'tikâdun hüsn-i evsâfı ve adl ü insâfı tahrîrinde ser-gerdân ve akl-i arş-âşiyân şeref-i menâkıb-ı takrîrinde hayrândur te'kid-i de'âyim-i adâlet ve teşyîd-i mebânî-i kavâyim-i iyâlet ve hımâ-yi şerâyit-i milk-gîrî ve hıfâz-ı şürût-ı zavâbit-i dîn-perverî ma'âliminün ihkâm-ı ahkâm-i'lâm a'lâmında [32a] bir mesâbede ızhâr-ı âsâr eyledi kim yâdigâr-ı tiz-kârınun tekrârı tâ münkarız-ı edvâr ve muhtetem-i a'mâr ve hatm-i hiyâm-ı felek-i devvâr dest-zede-i hadesân ve imtidâd-ı deverân-ı melevândan pâymâl-i hudûs ve in'idâm-ı vukû' dâhil-i dâyire-i imkândan hâric oldı kutb-ı sâbit ü mukarrer medâr-ı feleki dâyir ve simâk-ı sâkıb ü sâmi-ter(?) semk-i semeki gâyir olup muhaddeb-i kürre-i esîr bâlâ-yı muka'arr-ı kamer-i münîr ve dâyire-i eflâk muhît-i merkez-i hâk oldukça ol pâdişâh-ı devrân-penâh ve şehinşâh-ı vâlâ-câh ve sâlâr-ı pîrûz-rûz ve e'âdî-sûz ve şehriyâr-ı hümâyûn-makâm gerdûn-ihtişâmun nihâl-i ferhunde-hayâtı kim perverde-i çeşme-i [32b] hayât ve şecere-i tayyibe-i zâtı kim melik-i melek-sıfâtdur fûrce-gâh-ı ri'yâzı çemen-i celâl ve kenâr-ı hıyâzı cûybâr-ı encümen-ikbâlde "Asluhâ sâbitun vefer'uhâ fi's-semâ"⁶³ nezaret ü revâ(?) ve letâfet ü neşv ü nümâda olup sâye-i ma'delet-penâhın ve zill-i zulle-i bârgâhın tâ dâmen-i devr-i kıyâm kâffe-i enâma mebsût ve güşâde tutup hurşîd-i cihân-gîr ü ziyâ-güster sehâb-ı vesme-i kûsûf-ı surûfdan masrûf ve mahsûn ve i'tirâ-i ma'arra-ı haylûle-i zevâl ve urûz-ı ârız-ı arz kemâl-i tehavvülden masûn vâkı' olup nâ-mikdâr imtidâdât-ı vücûdât-ı semâvât ve inkılâbât-ı evzâ'-ı deverât-ı medârât mânend-i aktâb-ı mahâvir-i [33a] devâyir-i devrân arş-ı kemâl-sa'âdet ve kürsî-yi ikbâl ü devlet-senâminün evcinde tamâm-ı istivâ ve etemm-i istikrâr u istilâyıla rahşân u tâbân⁶⁴ mevkıf-i pâye-i serîr-i meymûnı kûşe-i heft-âsumân olsun mesâlih-i ibâd u bilâd ve menâhic-i tarîk ü

⁶³ "Kökü (yerde) sabit, dalları gökte", (Kur'an-ı Kerim, 14/25).

⁶⁴ rahşân u tâbân: ruhşân u tâyân (metin).

bilâdda sâhib-i fikr-i rezîn ve mâlik-i hazm-i metîn sûretâ cüvân ma'nîde pîr-i kârdân olan vezîr-i tefvîz-i Âsaf-hikmet dâyimâ izz-i huzûr-ı sultân-ı gerdûn- haşmetde kuble-i kible-i zemîn-i hizmet idüp ikâ'-ı hitâb-ı ebed-peyvend ve ifâ-i du'â-i te'bîd-bend ve isdâ-i nazm-ı kelâm-ı şeker-kand ve bess-i bisât-ı pend-i bülendin bend itmekden münfekk olmasun ol şehensâh-ı şeh-nişîn bârigâh-ı felek-mişkât [33b] ve ol tâcdâr-ı evreng-nişîn nişîmen-i eyvân-ı âfitâb-âyât bir dîbâce-i şeh-nâme-i Osmân Hânî'dür kim ruhsâre-i bisât-ı ferhunde-tırâzı menâkib-i Cevzâ ve firâş-ı kunne-i sa'deyn-âsâ üzerine mebsût ve mefrûşdur ve Keyvân-ı Kehkeşân-eyvân kûşe-i bâbında gûşivâre-i mâh-ı sîmîni binâgûş-ı gûşına ta'lîk idüp çün Hindû-yı halka-be-gûşdur ve fihrist-i cerâyid-i hâniyetdür kim taht-ı gerdûn-sâye ve anâsır-pâyenün bâlâ-yı bülendin senâmında fermân-ı huzûr-ı ferîdûn-cenâbî mânend-i mihr-i münîr ve mâh-ı meymûn-serîr her rûz pîrûz ü müstenîr şark u ğarbun eknâfına ve cenûb u şimâlün etrâfına nâfiz ü mütevâsıldur zamîr-i münîr-i pâdişâh-ı heft-iklîm kim maşrık-ı nücûm-ı sa'âdet [34a] ve matla'-ı envâr-ı devletdür subh-ı sâdık-vâr ferrûh u pîrûz ve hurşîd-i ferhunde-bâl misâlinde cihân-ârâ vü âlem-efrûz olup dâyimâ sürûrda ve her cihetden huzûrda olsun yâ Rabbi âmîn. "Bin-nebiyyi'l-emîn".⁶⁵

Nazm

*Elâ iy şehriyâr-ı kâr-fermây
Şeh-i kişver-güşâ-yı leşker-ârây
Hudâvend-i serîr-i âsumân-ser
Hidv-i mihr-manzar mâh-efser
Kavîdür adumla âl-i Osmân
Tarîdür yâdumla vech-i devrân
İzün devlet yüzünün secdegâhı
Kapundur nusret ü fethün penâhı
Zafer tuğrâsı bahtun turrasıdur
Sa'âdet taraf-ı tahtun turasıdur
Zamîrün sûret-i mir'ât-ı hakdur
Dü âlem ana bir günlük sebakdur
Semend-i himmetün seyrinde âlem
Görinür sanasın bir hatve-i kem
Serîrün sâyesi hurşîde hemser
Ġubâr-ı hâk-i pâyun mâha efser
[34b] Musahhar kıldı tîgunla ser-i gürz*

⁶⁵ "Güvenilir peygamber ile".

Cihâm Kâf'dan tâ kûh-ı Elbürz
Vefâ vü adlün olaldan revâne
İrem bâğı misâlidür zamâne
Suwardı dehri adlün cûyibârı
Nezâret buldı dînün sebze-zârı
Rimâhun hâne-i şer'un sûtünü
Kılıcun bâb-ı dînün reh-nümünü
İrüp hulkun nesîmi her zemîne
Zamâne benzedi sahrâ-yı Çine
Zamâne râm u çarh efgenden olsun
Sa'âdet yâr u âlem benden olsun
Serîrün sâye salsun âsumâna
Murâdunca revân olsun zamâna
Bu ferş-i kubbe-i firûz-rengi
Ser-i safunda nat' olsun pelengi
Nişîmengâhun olsun arş-ı a'zam
Tapuna kürsî-yi âlem müselleme
Oluş râm-ı rikâbun çarh-ı gerdün
Senün emründe olsun rub'-ı meskûn

KAYNAKÇA

- AFYONCU, Erhan, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, İstanbul 2007.
- BOSTAN ÇELEBİ, *Süleymannâme*, Viyana Milli Kütüphanesi, Cod. H.O.42a.
- CELALZÂDE MUSTAFA ÇELEBİ, *Tabakâti'l-Memâlik ve Derecâti'l-Mesâlik*, haz. Funda Demirtaş, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erciyes 2009.
- CELALZÂDE SALİH ÇELEBİ, *Alman Seferi Tarihçesi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızâde Mehmed, nr. 557.
- DANIŞMEND, İsmail Hâmi, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, II, İstanbul 1971.

- ERKAN, Davut, *Matrâkçı Nasûh'un Süleymân-nâmesi (1520-1537)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.
- GÖKBİLGİN, Tayyib, "İbrâhim Paşa", *İA*, V/II, s. 908-915.
- HAMMER, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, V, Mütercim. Mehmed Atâ, İstanbul 1330
- KAYTAZ, Fatma, "Mohaç Savaşı'na Dair Fetih-nâmeler ve Bahârî Kadı Ali Efendi'nin Kıyâmet-nâme Adlı Fetih-nâmesi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, XXIX (2013), 145-186.
- , "Târih-i Sefer-i Zafer-Rehber-i Alaman Adlı Eserinin Tanıtımı Dolayısıyla Celâlzâde Salih'in Süleymannâme'si Hakkında Bazı Yeni Çıkarımlar" *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 43 (2014), 152-153.
- LEVEND, Ağâh Sırrı, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, Ankara 2000.
- OSMANZÂDE AHMED TÂİB, *Hadîkatü'l-Vüzerâ*, İstanbul 1271.
- ÖZCAN, Abdülkadir, "Kanuni Sultan Süleyman Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü", *Prof. Dr. Mübahat Küçükkoğluna Armağan*, Ed. Zeynep Tarım Ertuğ, İstanbul 2006, s. 113-154.
- SERDAROĞLU, Vildan, "Süleyman Fehîm", *TVĐA*, XXXVIII, s. 87-88.
- SEVERCAN, Şerafettin, "Süleymannâmeler", *Osmanlı*, Ed. Gülay Eren, Ankara 1999, VIII, s. 301-317.
- SİNAN ÇAVUŞ, *Süleymannâme, Tarih-i Feth-i Sikloş, Estergon ve İstol-Belgrad*, haz. Tülay Duran, İstanbul 1987.
- ŞAHİN, Kürşat Şamil, "Gazavâtnâmeler Üzerine Yapılan Çalışmalar Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi", *Turkish Studies*, Vol. VII/2 (2012), s. 997-1022.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, II, Ankara 1998.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اصداق دريای انصافک امانتدندان اولان جواهر محامد • ولاپ
تختات جامد • بايت شعير کريمه نشان اولسون کورد يا حير اولهارم و عيب
شکرک ظلام قايم • و عبا و تدن سنجيت کيل کوردون • و غايبدن
تاج چنک دجا ي ثقلن • قالن اولن انوار عين بيتين • و انصار و بصارت اهل
تسکين • مطلع و جود بلجي دن طلوع نوره دن لايع قيا دي • چدر و حن
اول ذات بي کرانه • و شان و شانه • کير سره قات قدسنا خلایق
اولی الاذکان • بزبان واز • دران • و سرگردان و صلاح اشنده
بصارت اولاب اغشاز • محظوظ الا بصا حیدان • و بیان زبان تانایان
بیر • بالان چنانک برمدن • و بخاري بي حد جنتيدن بر شمدن • کدر
و شاي بي عد اول واجب الوجهه • کورنغه نفس رحمانی عقب مجتهدن سخن
اندورب فريده اولی نك مراتب جهان الانسه • جمال و جمال تجلی سینه

جلی اولوب دريای قلبه مدن نسایم ايجاد هبوط ائدورب بنیه انسانیه
آخسن سخن بر اوزر نه بنا ائدی • تشک و ساین اولن سخنایند
بو ساین • و سخنونک مناجات اهل نازه • کور وجه ارضه • نورایمات
خلت کهر لاه خفنی • و کعبه الله انسانیه منقلی اولمکن اجلی
الطاف و جلی اغفا فندن • بحاره حارب بی اطرافک تداطم اعواج •
و تراکیر افر اجسندن • اصداق قلبوب مؤمنینه انوار اولی بالاله
تخت انعام ایلکوب اولن غایت سزا قوبیش • و زیدک نور عين پشیر
طوش کوشان مانای • عقده لیب کوشان باج بلای • و اکشای
سلسله های اویلا • و نه ای قافله سالاران ایلیا • سز کور کجیش
رسانت • خاورن خرابین سزا سزای سزنت • و انسطه فلا ده صد
بیتمبران • پشوا ی صد زینین صد صفای مفران • صاحب صلح
و مخاطب لولک • نتیجه خلایق اولک ناموز کشفان • پشت پشایان
ملک • تکلیف ملای عضا امت • صورت آدم طوبی سولک عرش

30

بقی مورخان و اولادین جا کردی سلیمان بن قویز کنتین مور دکزین سن زوزم قطره خور	اکوهر سن جمله مورخان کردی دکزین سن زوزم قطره خور سلیمان تخت قندن مورخان
کوش بن ایلروز ساکن آرام اولادین جمله مورخان که نام	
اول ماه آفتاب • و باد شاه عالی جناب • قطرات انطار دن آفرین • و دایره نماز دن بیرون • سپاه پیرامن دامن دایره معورن آفاق دور تدکک • آوردوی هما یونیک خوف یگای و طبل عدالینک صیت و صدای اکتاف هنک مهنک کام روز ساری • اولسینه اجاد اجناد دن بر اشد تحمل کلفت و عقاشات شدت گرفتار و میوب هیچ برینیان اول انوهک صدمانندن انهنز امه سبل ایلدی	

بیت	
نه باغی کب باغی بقدر باغی	نه خود کرد اولدیر مورخان باغی
سفر جهاد تو جهنمه تاریخ واقع اولن زمان حرم • فرخنده اولدوی تاریخک احسن اوقاتین • و اشرف ساعاتین مستقر عز و سلطنت • و قراذگاه اصیل ملکنت • و پای تخت و مقر دولت و حاکمه غانما و رانما • نشاط و راحت روحه و صولک بولن نصرت فتح و فوجله خلوک ایلدوب مدارد آیین ملکنت • سیر یصدردی و منکای سلطنت و سروری اون زنده ایتک کوش تروین بهای و قارله حسن قراظوندی •	
بیت	
هما و شایه سن صدری زمانه	سزیری اغدی افج آسمانه
یوز بندن کلدی و جهنم یوزبارک	صفا طاری دورنی جبربارک

۹۳۹

این بیت در کتاب
 تاریخ خوارزم
 آمده است

وفا وعدلك وللدن روك	جها في قاعدتنا لبرز
صوردي دهن عدلك جويبارك	اروم باغي شاي ليدر زمانه
رماحك خانه شرعك سوي	نصارت بولدر ديوك سوزاردي
ايوب خلقتك بسيم هر زيبه	تليوك باب ديوك زهني
زمانه زلم وچرخ آه كندك اولسون	
بمادت يارو عالم بئدك اولسون	
سربك سايه صلور آسمانه	مرا وچه روان اولسون زمانه
بوقوشقه ديروز نكي	سرسلك نطع اولسون بلكي
نشين كاهك اولسون عرفت	طوبه كوزي عالم بكم
ايوب زلم وچرخ كرون	
سون اتران اولسون ربع سكون	

$\frac{10}{10} = \frac{20}{20}$
 $10 = 20$

Süleymaniyer U...
 Kısım: H. Ad. - H. H. H.
 Yayıncı: ...

“A NEW TEXT ABOUT THE ALAMAN EXPEDITION OF SULEYMAN THE MAGNIFICENT”

Abstract

The period of Kanuni Sultan Suleyman was particularly a remarkable period in terms of conquering activities towards to the West. In parallel to these conquests large numbers of documents were written. The text that is presented in this paper for the first time is about the German expedition of Kanuni. In this study, firstly, copy of the text, which is located in Suleymaniye Library M.Arif-M.Murad number 238, was introduced. After that –due to the inadequate information about the author of the text in manuscript and library catalog- it was tried to answer the following question that whether the text may belong to the historians of the period; Celalzade Salih Celebi, Celalzade Mustafa Celebi, Bostan Celebi or Matrakçı Nasuh and made inferences about the author of text. Then, taking into account the information given in the text, creation date of the text was tried to determine. Before discussing the value of the work as a source of the history, the content of the work, causes of German expedition, conquered castles, differences of the text according to other sources, were studied. At the end of the study translation of text is examined.

Keywords

Kanuni Sultan Suleyman, Ibrahim Pasa, Alaman expedition.